

A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG, VIETNAM ÉS LAOSZ

Ázsiai kommunista-kapitalista rendszerek a nemzetközi kapcsolatokban

Jelige: A3B5C8

Kézirat lezárásának ideje: 2023.11.14.

TARTALOMJEGYZÉK

1. FEJEZET Bevezetés és hipotézis	4
Bevezetés	4
Hipotézis és módszertan	4
2. FEJEZET A nemzetközi kapcsolatok legbefolyásosabb elméleti paradigmáinak hatékonysági vizsgálata az ázsiai folyamatok értelmezésében	6
Az idealista-liberális megközelítés	6
A realista iskola	11
3. FEJEZET Egy integrált megközelítés felé: A sinoizált marxizmus paradigmája a nemzetközi kapcsolatokban	14
A tárgyalt paradigmák inadekvát voltának okai	14
A paradigma elméleti infrastruktúrájának kérdésköre: Ontológia és Episztemológia	14
A Sinoizált Marxizmus infrastruktúrája a nemzetközi kapcsolatok elméletében	16
4. FEJEZET A Sinoizált Marxista Paradigma alkalmazása a nemzetközi kapcsolatok elméletében: Kína, Vietnam és Laosz esetében	18
Kiindulópont Kelet-Ázsia értelmezésében	18
Kína	18
Marxizmus-Leninizmus Kínában: Inkorporáció és instrumentalizáció	21
A Kínai Népköztársaság elképzelései a nemzetközi rendszer jövőjéről: A Tianxia „visszatérte”?	24
A Kínai Népköztársasággal kapcsolatos vitás kérdések és érzékeny témák	25
Tajvan kérdése	27
Tibet	31
Az ujgurok kérdése	33
Vietnam	34
Laosz	38
5. FEJEZET Következtetés	41
Egy új világ felé	41
Irodalomjegyzék	43
Könyvek:	43
Tanulmányok:	44
Doktori Disszertáció:	48
Beszéddek:	48
Dokumentumok és Archívumok:	48
Hivatalos közlemények és kimutatások:	49
Szerződések:	50
Gazdaságelemzési besorolások:	50

1. FEJEZET

BEVEZETÉS ÉS HIPOTÉZIS

Bevezetés

A jelenlegi, igencsak feszült nemzetközi kapcsolatok terén, meglátásom szerint, a kommunikációs csatornák nyitva tartása, a párbeszéd folytatása stratégiai fontosságú, hiszen a blokkosodás és annak minden veszélye csak így kerülhető el. Úgy vélem, hogy a konstruktív párbeszéd alapja csakis a felek közötti megértés és tisztelet lehet, akkor is, ha a szóban forgó partnerek egymástól nagyon eltérőek. A megértés és a párbeszéd előmozdítása céljából, a dolgozatomban az 1990-es évektől Ázsiában kialakult, új, ún. „kommunista kapitalizmusokat” elemzi a nemzetközi kapcsolatok vonatkozásában. Jelesül a Kínai Népköztársaságot, Vietnámot és Laoszt. Ez olyan kérdéskörök taglalását foglalja magában, mint az említett nemzetközi szereplők viselkedése értelmezhetőségének vizsgálata a nemzetközi kapcsolatok hagyományos elméletei alapján; esetleges új megközelítések létjogosultságának feltérképezése; továbbá Kína, Vietnám és Laosz identitásának kérdése, ideológiai, történeti és diplomáciai szempontból.

Azért választottam ezeket az országokat a dolgozathoz, mert Kína, Kelet-Ázsia civilizációs központja, tehát a nemzetközi kapcsolatoknak egy olyan elmélete, amely adekvát módon elemzi Kínát, meglátásom szerint hatékony lesz Kelet-Ázsia országainak elemzésében, tehát a velük való párbeszédben is. Az erről való megbizonyosodás céljából, a kutatás és az eredmények tesztelése végett ebben a munkában nem csupán a civilizációs összefonódást, hanem egy modern tényezőt, a szocialista jelleget is figyelembe veszem. A kínai civilizációs örökség és a szocialista jelleg legitimálja Vietnám jelenlétét a diskurzusban. Fontosnak tartom kiemelni, hogy a civilizációs gyökerei szempontjából némiképp kivételt jelentő Laoszra, a kínai civilizáció, áttételesen, a kínai és vietnami kapcsolatainak keresztül szintúgy hatással van és mivel Laosz is szocialista ország, ez a hatás még inkább tetten érhető, ebből következően jelenléte a diskurzusban szintén megfelel a koherencia jogos igényének.

Hipotézis és módszertan

Amikor a nemzetközi kapcsolatok hagyományos elméleteit taglalom, ide elsősorban a jelen formájában fiatal tudomány legmeghatározóbb vitáinak „rivalizáló” főszereplőit sorolom, tehát az idealista-liberális, valamint a realista megközelítésekre épülő elméleteket. Bár vannak olyan

szakértői hangok is, amelyek tagadják az említett elméletek közötti nagy vitákat, mint a tárgyalta tudomány történetének meghatározó pontjait¹, de a nemzetközi kapcsolatok elméletének tudósai között többségi álláspontot képvisel ennek ellenkezője és a jelen dolgozat is az utóbbi, szakmailag széles körben osztott pozícióhoz csatlakozik.

Ez a dolgozat első sorban elméleti munka és úgy vélem, hogy a nemzetközi kapcsolatok szisztematikus tudományként megélt alig több mint egy évszázados történetében, az elméletek mindig is problematikusnak bizonyultak, hiszen a spontaneitás jellemezte sokváltozós nemzetközi rendszerre nehéz átfogó elméleti keretet alkotni anélkül, hogy túlzott leegyszerűsítésekbe ne torkollana a kezdeményezés. De, némi intellektuális rugalmassággal figyelembe véve a *lewini maximát*, mely szerint semmi sem olyan gyakorlatias, mint egy jó elmélet,² pontosan annyira vélem tévútra vezető leegyszerűsítésnek az elméletek sokszor cinikus mellőzését, mint az azokhoz való dogmatikus ragaszkodást. Az elméletek közötti vita és az új nézőpontok által, a hagyományos elméletek felé intézett kihívások hozzá járulnak a nemzetközi kapcsolatok tudományának dinamikus fejlődéséhez. Ehhez az építő vitához, diskurzushoz kívánok csatlakozni jelen munkával, amely első sorban a szakirodalom elemzéséből végrehajtott paradigmarekonstrukcióra, másodsorban pedig szakértői közlésekre és bizonyos történelmi illetve aktuális események kontextusban való elhelyezésére építkezik a nemzetközi kapcsolatok elmélete tudományának megközelítéséből, így próbára téve a rekonstruált paradigmákat és feltérképezve új, hatékonyabb megközelítéseket.

Vizsgálni kívánt hipotézisem szerint egy elméleti háttérben integrált megközelítés, amelyben történelmi, kulturális, de első sorban az identitás és a gondolkodásmód struktúráinak kialakulását és működését tárgyaló elemek is szerepet kapnak, sikeresebb lehet az intercivilizációs elemzésekben és párbeszédekben, mint a nemzetközi kapcsolatok hagyományos elméletei az említett faktorok kellőképp artikulált figyelembevételével nélkül. Éppen ezért megvizsgálom a nemzetközi kapcsolatok hagyományos elméleteinek hatékonyságát az intercivilizációs elemzésben, jelesen a már említett kelet-ázsiai országok törekvéseinek, történelmi, kapcsolati és ideológiai keretbe foglalt értelmezésével, majd megkísérlem egy, a bevett megközelítéseknél célszerűbb értelmezési módszer felépítését és alkalmazását.

¹ ASHWORTH 2014.

² BEDAIDAN 2016, 236.

2. FEJEZET

A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK LEGBEFOLYÁSOSABB ELMÉLETI PARADIGMÁINAK HATÉKONYSÁGI VIZSGÁLATA AZ ÁZSIAI FOLYAMATOK ÉRTELMEZÉSÉBEN

Az idealista-liberális megközelítés

Az első világháború addig nem látott, brutális szörnyűségei meggyőzték a világot arról, hogy azok a nézőpontok, amelyek mentén az országok addig kezelték a nemzetközi kapcsolataikat igazából tévutat jelentenek, hiszen világégést hoztak magukkal³. A Nagy Háborút követő időszakban kezdték el a hagyományos diplomáciatörténet helyét átvenni egy új, szisztematikus tudomány körvonalai. Ennek az egyik legszembevetőbb jellegzetessége az, hogy amíg korábban más tudományok foglalkoztak a nemzetközi kapcsolatokkal, például a történelemtudomány, a jogtudomány és a filozófia, a háború után fokozatosan ezek váltak egy újfajta ismeret segédtudományaivá, hiszen a világháború szörnyűségei parancsoló módon írták elő, hogy a nemzetközi kapcsolatokat új, a réginél sokkal hatékonyabb alapokra kell helyezni.

Az idealizmus színre lépését Thomas Woodrow Wilsonhoz, az Amerikai Egyesült Államok 28. elnökéhez szokás kötni. Wilson elnök 1917. április 2-án, a Kongresszus előtt elmondott beszédében⁴ (mint ahogyan később a 14 pontjában is) már megfogalmaz olyan alapvetéseket, amelyek az idealista-liberális megközelítés paradigmaticus állításai lesznek. Wilson alapvetése abban állt, hogy nem a népek, hanem az ő véleményüket ki nem kérő autokrata kormányzataik akarják (ezt) a háborút.⁵ Ebből következően, a megközelítés szerint egy olyan nemzetközi rendszert kell kiépíteni, amely tartósan, lehetőség szerint végérvényesen szavatolja, hogy olyan szörnyűségek, mint a „verduni vérszivattyú” vagy a somme-i tragédiák, tágabb értelemben

³ EGEDY 2017, 13.

⁴ Ennek a beszédnek ide vonatkozó passzusait az USA online hozzáférhető Nemzeti Archívumából, a lábjegyzetben idézem majd. Link: <https://www.archives.gov/milestone-documents/address-to-congress-declaration-of-war-against-germany> (Letöltés: 2023.10.15).

⁵ „We have no quarrel with the German people. We have no feeling towards them but one of sympathy and friendship. It was not upon their impulse that their government acted in entering this war. It was not with their previous knowledge or approval. It was a war determined upon as wars used to be determined upon in the old, unhappy days when peoples were nowhere consulted by their rulers and wars were provoked and waged in the interest of dynasties or of little groups of ambitious men who were accustomed to use their fellow men as pawns and tools. Self governed nations do not fill their neighbor states with spies or set the course of intrigue to bring about some critical posture of affairs which will give them an opportunity to strike and make conquest.” – Thomas Woodrow Wilson: Joint Address To the Congress Leading to a Declaration of War against Germany, 1917.

pedig az egész első világháború ne történhessenek meg újból. Ez pedig Wilson szerint csakis egy demokratikus államok alkotta nemzetközi rendszerben valósulhat meg, minthogy az autokrata kormányzatok nem megbízhatóak.⁶ Az idealista-liberális megközelítés elméleteinek alapelve tehát abban áll, hogy az „ideális” világrendben a nem demokratikus politikai rendszereket (nyugati értelemben) demokratikus-liberális jellegűvé kell alakítani, ez minimalizálja, sőt akár véglegesen ki is védheti a háború veszélyét az országok között.⁷ Történelmileg a háborúba lépés egy szakítás volt az USA addigi izolacionizmusával és döntés, hogy nagyhatalomként határozottan bele fog szólni a világ alakulásába. Ebben a „súlycsoportban” minden nemzetközi szereplő számára fontossá válik, hogy valamilyen elgondolással álljon elő a nemzetközi rendszer alakítását illetően. Egy ideál megfogalmazása szükséges,⁸ de ez minden esetben „kétélű penge”, hiszen egyrészt tartalmaz egy küldetésudatot, amely az adott nagyhatalom a többiektől eltérő, különlegesként azonosított jellegéből fakad, másrészt pontosan emiatt teret ad a kritikának is: Amennyiben valaki deklaráltan ideálokhoz tartja magát, elfogadja, hogy azok által megmérettessen. Példának okáért, ha az USA elgondolásában országuk a szabad, békés és virágzó nemzetközi élet építője, a kritika helye annak vizsgálata, hogy pontosan mennyire is épít egy ilyen világot. Itt fontosnak tartom megemlíteni, hogy a békés, a háború borzalmaitól mentes, virágzó nemzetközi élet építése egy pozitív célkitűzés, tehát egyszerűen fogalmazva ezek az elméletek jót, sőt végső soron emberileg a legjobbat akarják, de a megvalósítás módja meglátásom szerint célszerűtlen, sőt kontraproduktív.

Az idealista-liberális megközelítésre épülő elméletek közismert (wilsoni) érvelése szerint: demokratikus módon, a liberális értékek mentén strukturált és kormányzott államokról, valószínűtlen azt feltételezni, hogy militarizálódnak és háborút indítanak, legfőképpen egymás ellenében nem. A politikai rendszerek demokratizálása, liberalizálása, a háború elkerülésének nemes célja mellett egy olyan értéktelített állításon alapul, mely szerint az egyén szabadsága valamint jó- és jólléte képviselik a legmagasabb értéket a kormányzásban és ennek az értéknek védelme érdekében az állam politikai erejét ellenőrzés alatt kell tartani, fékek beépítése

⁶ „A steadfast concert for peace can never be maintained except by a partnership of democratic nations. No autocratic government could be trusted to keep faith within it or observe its covenants. It must be a league of honor, a partnership of opinion.” – Thomas Woodrow Wilson, Joint Address to the Congress Leading to the Declaration of War against Germany. 1917.

⁷ EGEDY 2017, 15.

⁸ Dr. Eric Hendricks Kína-szakértő, személyes szakértői közlése alapján. A szerző felsőoktatási intézményében, 2023.10.11. 12:00.

szükséges.⁹ Erre az állításra épül az értelmezési keret, ebből kerülnek levezetésre olyan konkrétumok, mint a demokratikus választások¹⁰, elválasztott hatalmi ágak, jogállamiság stb.

Az ide tartozó elméletek és azok érték-értelmezésének univerzális érvényességét azonban több szempontból problematikusnak vélem. A háború minimalizálásának érvrendszerére árnyékot vet a tény, hogy „ha visszatekintünk a történelemben, azt találjuk, hogy az államok és társadalmak mindegyik típusa folytatott háborút.”¹¹ A liberalizmus értékeinek, vagy pontosabban fogalmazva az értékek (tipikusan nyugati) liberális értelmezésének általános, nemzeteken és kultúrákon felül álló érvényességet követelni szintén összetett dolog, amely további elemzést tesz szükségessé.

Az egyén szabadsága, illetve jó-és jólléte olyan fogalmak, amelyek számára, meglátásom szerint problematikus abszolút¹² definíciót alkotni, pontosan azért, mert az egyén és életútja nem kulturális és történelmi vákuumban léteznek, sőt szociálisan is szituáltak, ezek pedig nagyban kihatnak az identitásra, tehát a világnézetre és az érték-értelmezésre is.¹³ Samuel Huntington kiemeli az identitás szerepét a nemzetközi politikában és kifejti a vallások identitásalkotó funkcióját is.¹⁴ Ebből következhetne egy első megközelítésre talán meggyőzőnek ható érvelés bizonyos értékek univerzális volta, tehát egyetemes számonkérhetősége mellett is, hiszen a világvallásokban ezek valamilyen formában rendre megjelennek. De ez a nézőpont parciális, hiszen az eddig elmondottakból tisztán kirajzolódik, hogy a kulturális, történelmi és szociális szituáltság a vallások érték-értelmezésére is kihat, az sem egy absztrakt vákuumban létezik, olyannyira nem, hogy más területeken, más kulturális és/vagy társadalmi kontextusokban akár ugyan azon vallás előírásait is különféleképpen értelmezik a hívek.¹⁵ Éppen ezért maga Huntington is a vallások mellett tárgyalja a fentebb említett történelmi, kulturális és társadalmi faktorok szerepét az identitásalkotásban. Ennek alapján emelte ki több alkalommal Hszi Csin-ping is, az emberi jogok előmozdítására tett erőfeszítések útjának plurális voltát.¹⁶

Az elmondottak gyakorlati illusztrálásaként az Európai Unió Alkotmányának szánt szerződéstervezet preambulumból fogok megvizsgálni néhány sort. A szerződéstervezetet

⁹ MEISER 2017, 22.

¹⁰ Free and fair

¹¹ EGEDY 2017, 132.

¹² Körülményektől, történelmi és kulturális szituáltságtól „eloldozott”, általános érvényű definíciót.

¹³ WEST 1979, 73.

¹⁴ HUNTINGTON 1996, 125.

¹⁵ Gondoljunk csak az iszlám sokféleségére, a judaizmusban jelenlévő többféle megközelítésre, vagy akár a katolikus kereszténység rítusaira, a protestáns világ pluralizmusáról nem is beszélve.

¹⁶ MINISTRY OF JUSTICE, 2022. Online: http://en.moj.gov.cn/2022-03/18/c_726506.htm (Letöltés: 2023.10.21.)

tartalmi és egyéb politikai okokból elvetették, de a preambuluma végső soron egy olyan világnézetet és gondolkodásmódot tükröz, amely mind a mai napig (időnként látens, máskor evidens módon de) áthatja a nyugati világ¹⁷ hozzáállását a nemzetközi kapcsolatokhoz.

„Tudatában annak, hogy Európa egy olyan kontinens, amely a civilizáció megszületésének helyéül szolgált; hogy lakói, akik a legkorábbi időktől fogva, egymást követő hullámokban érkeztek ide, fokozatosan létrehozták a humanizmus alapértékeit, a személyek egyenlőségét, a szabadságot és az értelem tiszteletét, [...]”¹⁸

A kontinensen kialakult értékek, összetett és nehéz történelmi folyamatok eredményeként születtek meg. Az európai történelem szövevényes szálai és elsőrangú gondolkodói, tudósai, akik életművükkel az egész emberiséget gazdagították, kétségkívül „világklasszis” eszmerendszerek, meglátások kialakulásához vezettek. De a preambulum „a civilizáció”-ról beszél és ez nem csupán problematikus, hanem egyenesen helytelen, téves. Természetesen létezik úgynevezett emberi civilizáció, amely az emberi faj jelenlétére értendő. De ennek az emberi civilizációnak a vívmányait és kulturproduktumait felsoroló lista messze nem merül ki az európai és később amerikai kulturális erőterekben felépített eredményekben, ez az elgondolás tévútra vezet. Samuel Huntington is arra hívta fel a figyelmet, hogy az emberiség fejlődésének egyetlen módja a civilizációs fejlődés, sőt történelmünk nem más, mint a civilizációk történelme.¹⁹ Ez magában foglalja, hogy más civilizációk történelme és gondolkodóinak munkássága a saját egyedi értelmezésük, eszme- és értékrendszerük kialakulásához vezetett. Mindez természetesen nem zárja ki *a priori* az európai civilizáció által elismert értékeket, hanem az elmondottak alapján érthető módon inkább az fordul elő, hogy azok más értelmezésben és eltérő perspektívában, további árnyalatokkal és vonatkozásokkal jelennek meg.²⁰ Ennek a ténynek több következménye is van, amelyeket jelen munkában tárgyalok majd, például a nemzetközi kapcsolatok kelet-ázsiai szereplői viselkedésének vonatkozásában, de első lépésként fontos leszögezni, hogy ezek a nyugatitól eltérő civilizációs produktumok is gazdagítják az emberiséget, az emberi civilizációt, abban meghatározóak. Ez az alapvetés a letisztult elemzés és az érdemi párbeszéd létfeltétele. Az elmondottak alapján, a kortárs Kelet-Ázsia nemzetközi alrendszerét vizsgálva abból kell kiindulni, hogy Kína egy, az európaiktól eltérő, ősből civilizációs bölcső²¹, még pontosabban a kelet-ázsiai civilizáció

¹⁷ Nyugati világként az egyszerűség kedvéért Európát, az Egyesült Királyságot és az Amerikai Egyesült Államokat azonosítom.

¹⁸ AZ EURÓPAI KONVENT 2004, 5.

¹⁹ HUNTINGTON 1993, 40.

²⁰ LAI 1995, 249.

²¹ ZHANG 2015, 1.

bölcsője²², amely történelmileg egy nemzetközi alrendszer alkotott a szomszédos országokkal, Japán, Vietnam, Malajzia, a Fülöp-szigetek, Korea területei mind a kínai civilizáció értékeit élvezték, annak kultúrájából és eredményeiből gazdagodtak.²³ A térség történelmi, de első sorban identitáscentrikus nemzetközi kapcsolati útját és a kínai civilizáció szellemi és materiális produktumait figyelmen kívül hagyva nem lehet megalapozott elemzéseket alkotni az ott lezajló, nemzetközi vonatkozású folyamatokról. De például, hiába van jóval kisebb súlya a nemzetközi kapcsolatok világában, pontosan a markánsan egyedi karaktere miatt a laoszi identitással és kulturális háttérrel is külön kell számolni az elemzéshez, ahogyan a dolgozatban erre sor kerül majd, pont úgy, mint a kínai civilizáció Laoszra jelenleg gyakorolt hatásainak tárgyalására is.

Az idealista alapra építkező kortárs elméletek, a liberális demokráciát, a nemzetközi szervezetek szerepének hangsúlyosabbá tételét, sőt a társadalmi szervezetek bevonását a világpolitikai döntésekbe²⁴ jelölik meg az egyetlen pozitív útnak a nemzetközi rendszer prosperálásának számára. Itt egy logikai hiba is megjelenik: Ezek a megközelítések hagyományosan a nyugati civilizáció értékeinek/érték-értelmezéseinek, produktumainak és struktúráinak követelnek kizárólagosságot, történelmi és kulturális körülményektől, identitástól és „örökségtől” gyakorlatilag független módon. A fentebb tárgyaltak alapján megállapítható, hogy az idealista-liberális megközelítést alkalmazó elméletek célszerűtlenek egy másik civilizáció szereplőinek értelmezésére és érdemben csökkentik minimálisra a konstruktív párbeszéd lehetőségeit.

Ennek legalább két célszerűtlen vonzata is van. Először is, abszolútként tekinteni egy adott értékrendre és értelmezési keretre azt vonzza magával, hogy a saját, lokális rendszer válik a „jó és a rossz”, a „helyes és a helytelen” mércéjévé univerzális szinten, tehát mások számára is. Ez a megközelítés hirdethet befogadást, de igazából kulturális, civilizációs szempontból kirekesztő. Az intercivilizációs elemzés és párbeszéd szempontjából véve, a második célszerűtlen vonzat társadalmi szinten jelentkezik, mégpedig a bináris gondolkodás miatti kiszolgáltatottság formájában a politikai propagandával szemben, amely a civilizációs xenofóbiára építkezve, rasszista mintázattal, a politikát téve a civilizációs „háború” egyik eszközévé,²⁵ társadalmi támogatottságot, tömegbázist épít fel a „másik” elleni érdekvezérelt

²² TAI 2019, 168.

²³ TAKÁCS 2023.

²⁴ EGEDY 2017, 25.

²⁵ STONE 213, 353.

politikai cselekvés mögé is, ugyan értékekre hivatkozva, de valójában elárulva az eredeti ideált.²⁶

Zárásképpen, bár a sort még hosszan lehetne folytatni, talán érdemes megemlíteni, hogy ez a kulturális, civilizációs xenofóbia, mely szerint a lokális hagyományok és a modernitás végső soron kizárják egymást, a „nyugati modell” átvételének elutasítását jelöli meg a fejlődő országok problémáinak legfőbb forrásaként. Ez az értelmezés intellektuálisan nem őszinte, hiszen figyelmen kívül hagyja a dependenciaelméletek provokatív kihívását, amely rávilágít, hogy talán éppen a „nyugati modell” szerint iparosodott centrum az, ami nem érdekelt a perifériák valós felzárkóztatásában.²⁷

A realista iskola

Mint az az általam vizsgált területen közismert, a realista alapra építkező megközelítések a nemzetközi kapcsolatokat első sorban az erőegyensúly, kontroll, nemzeti érdek és hegemonia kategóriáival igyekeznek elemezni, születésük pedig mindenekelőtt annak tudható be, hogy a wilsoni (amúgy nemes célokat követő) ideál nem valósult meg. A realista iskolába tartozó nemzetközi kapcsolatokra és külpolitikára vonatkozó elméletek a nemzeti érdeket hangsúlyozzák, amely mindig a túlélés²⁸ és a hatalom (mások ellenében való) megszerzésének neuralgikus pontjai²⁹ körül manifesztálódik és olyan elemekből fakad mint „az emberi természet”³⁰ és/vagy a nemzetközi rendszer anarchikus jellege, melyben az államok az erőszak árnyékában léteznek, hiszen valamilyen természetű konfliktus minden kapcsolatban szükségszerű.³¹ A realista iskola érdemben járult hozzá a nemzetközi kapcsolatok értelmezésének eszköztárához, nagyszerű kiindulópont az elemzésekben, de meglátásom szerint van egy alapvető hiányossága. Ez a megközelítés kiemelt figyelmet szentel a kapcsolatok (nemzetközi vagy sem) és a nemzetközi rendszer bizonyos „törvényszerűségei” vizsgálatának, de az elméletek nagy többsége nem veszi kellőképpen figyelembe azokat az identitással kapcsolatos kérdéseket, amelyek részben túlmutatnak mind a nemzetközi rendszer, mind a belpolitikai szükségletek mechanikus mozzanatain.³² Úgy is mondhatnám, hogy bár egyes exponensei törekednek erre,³³ ez az elmélet-család korlátozottan tud csak kilépni azokból

²⁶ GOVERNMENT OF THE UNITED STATES OF AMERICA: Archived Content. 2017-2021. Online: <https://2017-2021.state.gov/countries-areas/china/> (Letöltés: 2023.10.02.)

²⁷ EGEDY 2017, 222-223.

²⁸ TOFT 2005, 383.

²⁹ PACHECO-PARDO 2017, 37.

³⁰ EGEDY 2017, 17.

³¹ WALTZ 1979, 102-103.

³² ROSE 1998, 149-15.

³³ Például a nagy hatású Samuel P. Huntington.

a fogalmi keretéből, amelyekben született. A realista iskola egy másik figyelemre méltó jellemzője abban áll, hogy (legalább) Hans Morgenthautól kezdve rendszeresen érik episztemológiai jellegű vádak az ide tartozó elméleteket. Mivel a nemzetközi kapcsolatok elmélete egy kvalitatív jellegű tudomány, nagy összefüggéseiben csak korlátozottan számszerűsíthető. Ezzel egy időben a realista megközelítés viszont nagyfokú szisztematikusságra, törvényszerűségek megállapítására és letisztultságra törekszik, ezért érik olyan kritikák, hogy valójában tudománytalan, hiszen nem megalapozott. Ez a dolgozat első sorban nem ismeretelméleti vagy tudományfilozófiai értekezés, ezért a társadalomtudományok megalapozottságának bizonyításától itt eltekintek, ellenben a következő fejezetben megkísérlek majd „szilárd alapot vetni” az általam vallott megközelítésnek.

A realista iskolában (bár az identitáskutatás ugyan nem a fő profilja) sem ismeretlen azonban, az a kognitivisták jellegű felismerés, hogy a döntéshozókat, állami vezetőket is befolyásolják pszichológiai faktorok, sőt (nekik maguknak, mint ahogyan országaiknak is) szükségük van gondolati struktúrák létrehozására, hogy törekvéseikhez értelmet asszociáljanak, illetve további törekvéseiket megfogalmazzák. A hiedelemrendszer, a percepciók és a viselkedés között kölcsönös visszahatás érvényesül.³⁴ E gondolatmeneten keresztül egyértelművé válik annak fontossága, hogy a döntéshozók, pont úgy, ahogyan államaik, kulturálisan, történelmileg, és végső soron civilizációs értelemben is szituáltak. Ahogyan – politikai elköteleződéstől és egyéni értékrendtől függetlenül – az európai gondolkodásmód struktúráin egyértelműen tetten érhető olyan gondolkodók és tudósok munkássága, mint például Arisztotelész, Descartes, Kant, Husserl vagy Voltaire; több mint megalapozott azt feltételezni, hogy ez más civilizációkon belül is hasonlóan zajlott le. Meglátásom szerint ezért nem lehet a kelet-ázsiai térség országainak viselkedését kellő letisztultsággal elemezni a kínai civilizáció szellemi és materiális, tehát kulturális produktumainak figyelmen kívül hagyásával, illetve ezek egyedi, országspecifikus lecsapódásainak vizsgálata nélkül. A realizmus eszköztárát kedvezően befolyásolják a kisebb hatású, újabb megközelítések kihívásai, például a konstruktivizmus azon álláspontja, mely a „hatalom” és az „érdek” neuralgikus pontjait is eszmék vonatkozásában tárgyalja.³⁵

Az elmondottak alapján megalapozottan kijelenthető, hogy kritikus fontosságú megismerni egy adott térség és kultúrkör értelmezési kereteit. Ha ez nem történik meg, az elemzés azt

³⁴ JERVIS 1994, 861.

³⁵ WENDT 2003, 96.

kockáztatja, hogy kizárólag³⁶ olyan kategóriákkal és gondolatmenettel próbál értelmezni folyamatokat, amelyek azok keletkezési helyétől idegenek. Ez maximalizálja a félreértelmezés valószínűségét az elemzések során és rontja egy esetleges párbeszéd eredményességét.

Az említett hibák elkerülése végett egy integrált³⁷ megközelítést vallok helyesnek, amely figyelembe veszi a civilizációs elemeket is, tehát nem csupán a kultúrtörténeti és kapcsolati faktort tárgyalja az adott identitás rekonstrukciójának céljából, de ezekből építkezve kitér a specifikus világnézet lényegi elemeire is. A következő fejezetben vállalkozom egy olyan több komponensű megközelítés felépítésére, amely hozzájárul a Kínai Népköztársaság, Vietnam és Laosz megfelelő elhelyezésére a nemzetközi kapcsolatokban és teljesíti a fentebb megjelölt feltételeket is.

³⁶ A probléma nem az értelmezni kívánt civilizációs realitáshoz képest idegen fogalmi-gondolati kategóriák bevezetése, hiszen maguk az elemzők is civilizációs értelemben szituáltak, hanem azok kizárólagos használata, nem adva teret az elemzés tárgyának sajátosságai számára. Így az elemzés inkább lesz projekció, mint valós vizsgálat.

³⁷ Tehát nem kizárólagosan nyugati kategóriákkal vagy egyetlen elméleti iskola vívmányaival dolgozó megközelítést.

EGY INTEGRÁLT MEGKÖZELÍTÉS FELÉ: A SINOIZÁLT MARXIZMUS PARADIGMÁJA A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOKBAN

A tárgyalt paradigmák inadekvát voltának okai

Úgy vélem, az eddig elmondottakból megállapítható, hogy a nemzetközi kapcsolatok tudományának „hagyományos” alapokra épülő elméletei önmagukban alkalmatlanok az intercivilizációs folyamatok értelmezésére és a konstruktív párbeszédre. Ez vagy azért történik, mert nem veszik kellő nyomatékossgal figyelembe a hiedelem- és jelentésrendszer, a percepciók és a viselkedés között érvényesülő kölcsönös visszahatást a döntéshozók és tágabb értelemben államaik vonatkozásában (*a realista iskola*), vagy pedig azért mert egy alapvetően „üdvös” cél érdekében pontosan a hiedelem- és jelentésrendszer, a történelmi és kulturális szituáltság eltörlését célozzák *a priori* módon (*az idealista-liberális elméletcsalád*).

A paradigma elméleti infrastruktúrájának kérdésköre: Ontológia és Episztemológia

Jogosan merülhetne fel a kérdés, hogy vajon a nemzetközi kapcsolatok már létező, de kevésbé ortodox marxista elmélete nem volna-e esetleg hatékonyabb arra, hogy elemezzük ezeknek a szocialista országoknak a nemzetközi viselkedését és perspektíváit? Meglátásom szerint ez azért volna célszerűtlen, mert a megközelítés mögött álló marxista elméleti infrastruktúra bár hatékonyan bemutatja a hegemoniára, kizsákmányolásra törekvés és a koercitív *soft power* dinamikáit³⁸ a nemzetközi kapcsolatokban, mégis valamiképp túlságosan dogmatikus és kevésbé veszi figyelembe a már tárgyalt szituált jellegeket és inkább az interdependenciára fókuszáló rendszerelméletként szólal fel. Továbbá ez a megközelítés, első sorban olyan kategóriákkal értelmezi a nemzetközi valóságot, mint például a történelmi materializmus, amely az interperszonális viselkedést csakis a túlélést és szaporodást lehetővé tevő anyagi feltételekből származtatja,³⁹ tehát ezt a parciális motivációanalízist vetítve az egyénekre, szervezetekre és államokra, szem elől téveszti a motivációs spektrum például identitásalapú összetevőit.

Véleményem szerint, a civilizációs szituáltság tényéből kiindulva, illetve azon antropológiai megállapítás nyomán, mely szerint az emberi lény elemi igénye, hogy tapasztalatait és gondolatait értelmezze, valamint rendszerbe foglalja, javarészt egy szimbolizációs dinamika

³⁸ PAL 2017, 45.

³⁹ op.cit. 43.

involválásán keresztül,⁴⁰ megalapozottan belátható, hogy a Kelet-Ázsia vizsgálatát lehetővé tévő elméletet egy olyan egyidejűleg történelmi-kapcsolati, viszont ugyanakkor jelentés(rendszer)központú ontológiára⁴¹ kell alapozni, amely figyelembe veszi e két „mag” kölcsönös visszahatását. A jelentésrendszerek pedig idioszinkratikusan és holisztikusan strukturáltak, vagyis nem csupán egyediek, hanem a rendszeren belüli jelentések, összekapcsolódásuk révén egymásra is visszahatnak.⁴² Ezen a ponton kikötöm, hogy nemzetközi kapcsolatok alatt ebben a dolgozatban innentől, realista megközelítés szerint, az államközi kapcsolatokat értem és, belátható módon, megállapítom, hogy a fentebb leírt visszahatások kulcsfontosságúak egy adott térség (minden esetben civilizációs és kulturálisan szituált) embereinek gondolati struktúrái szempontjából, tehát államainak identitásdefiníciós folyamatában is.⁴³ Ezzel együtt, szem előtt tartva azt, hogy a nemzeti érdekek az identitásból kerülnek levezetésre, illetve azt, hogy az identitás és a nemzeti érdek normatív funkciót is ellát a nemzetközi interakciók során, de utóbbiak is visszahatnak az előbbiekre,⁴⁴ kirajzolódik egy, a vizsgálat szempontjából ígéretes episztemológiai alap⁴⁵ is.

Természetesen minden elméletnek, értelmezési keretnek vannak korlátai, hiszen ezek bizonyos értelemben a valóság leegyszerűsítései, de az emberi elmének szüksége van rájuk, hogy navigálja az említett realitást.⁴⁶ A paradigmák, mint értelmezési és operatív keretek ebből kifolyólag onnan nyernek legitimációt, hogy bizonyos problémák kezelésére hatékonyabbak mint esetleges alternatíváik.⁴⁷ A nemzetközi kapcsolatok elméleteinek általános nehézségét ellenben abban látom, hogy a gyökereiknél, egy olyan tudományelméletre alapoznak, amely absztrakt fogalmakat, absztrakt fogalmakkal kíván koherens diskurzus keretében magyarázni egy olyan logika szerint, amely végső soron a valóság szempontjából amúgy konstitutív ellentmondásokat is megpróbálja feloldani, pont a tudományos koherencia nevében. Így viszont a diskurzus valósággal adekvát volta csorbát szenved⁴⁸ és meglátásom szerint ez az oka annak,

⁴⁰ SZABÓ 1998, 99.

⁴¹ Mi a valóság, amelyet meg akarunk ismerni ebben a kérdésben?

⁴² WAKEFIELD 1995, 10.

⁴³ Fontosnak tartom megemlíteni, hogy a történelemtudomány ebben a diskurzusban segédtudományként van jelen, így tehát csak akkor és csak úgy interveniál, amikor és ahogyan ez az identitásrekonstrukció és az államközi kapcsolatok megértése szempontjából fontos. Mivel identitás szempontjából a történelmi tények értelmezése fontosabb, mint azoknak, a teljesség igényével fellépő rekonstrukciója így a félreértelmezéseket elkerülendő kiemelem, hogy nem törekszem historizmusra.

⁴⁴ MENGSHU 2020.

⁴⁵ Hogyan kerül megszerzésre ez az ismeret?

⁴⁶ HUNTINGTON 1993, 30.

⁴⁷ KUHN 1970, 23.

⁴⁸ SZABÓ 1998, 106-107.

hogy az ilyen tudományelmélettel dolgozó megközelítések képtelenek az elmélet és gyakorlat dialektikus viszonyát egységes fogalmi keretbe foglalni.

A Sinoizált Marxizmus infrastruktúrája a nemzetközi kapcsolatok elméletében

Mindebből következően úgy vélem, hogy a marxista nemzetközi kapcsolati megközelítések mögött álló (marxista) elméleti infrastruktúra módosítható, kiegészíthető oly módon, hogy ne csupán a materialista, hanem a történelmi-kapcsolati faktorokat és az idioszinkratikusan valamint holisztikusan strukturált jelentésrendszer faktorát, illetve ezek kölcsönhatását is figyelembe vegye az adott civilizációs szituáltság keretein belül. Ehhez a sinoizált marxizmus dialektika interpretációját tartom hatékonynak. A marxizmus kínai jellegűvé tételének egyik kulcsa az elmélet és a gyakorlat közötti dialektikában található, amelynek lényege, hogy az elmélet vezeti, informálja a cselekvést, a gyakorlatot, tehát utóbbi alávetett az előbbinek, de a gyakorlat ellenben teszteli, gazdagítja magát az elméletet, az azt alkotó, bővítő ismeret forrásaként szolgál.⁴⁹ Ezáltal megvalósul az elmélet és a gyakorlat olyan egysége,⁵⁰ amely kivételes hatékonyságot tesz lehetővé annak a (kiegyensúlyozatlan idealizmusban gyökerező) zűrzavarnak kiküszöbölésére, amely Mao Ce-tung, ebben az esetben leninista, meglátása szerint a tudás részelemeinek abszolutizálásában gyökerezik.⁵¹ A marxista elméletrendszer és a kínai tradíció között ebben az esetben Konfuciusz tanítása jelenti az összekötő elemet, hiszen a kínai mester meggyőződése volt, hogy az „elmélet” és „tudás” fogalmait, a „gyakorlat” és „cselekvés” fogalmaival összeköttetésben szükséges értelmezni,⁵² kiemelve az elmélet regulatív és evaluatív funkciójának fontosságát a gyakorlat vonatkozásában.⁵³ Ez a horizont már képes arra, hogy felölelje a vizsgált kelet-ázsiai országok nemzetközi kapcsolatok viszonylatában végrehajtott elemzése szempontjából meghatározó faktorokat, egyidejűleg történelmi-kapcsolati és jelentés(rendszer)központú ontológiával is dolgozva, nem részrehajló módon sem a materializmus (a gyakorlati törvényszerűségek emfázisa) sem pedig az idealizmus (valósággal szükségszerűen inadekvát struktúra) irányába.

Az elmondottakat tovább legitimálandó, fontosnak tartom kiemelni azt a tényt, hogy Kelet-Ázsiában a nemzetközi kapcsolatokra vonatkozó elméletek és gondolatmenetek nem csupán egy nemzetközi rendszer működési elveinek analízisét vagy a saját célok elérése érdekében való esetleges intervenció lehetőségeinek felmérését és körvonalazását foglalják magukba. Sokkal

⁴⁹ MAO 1990, 133.

⁵⁰ op.cit. 90.

⁵¹ op.cit. 89.

⁵² JIANG 2018

⁵³ LAI 1995, 252.

inkább arról van szó, hogy az egész hozzáállás a nemzetközi valósághoz annak a törekvésnek van alárendelve, hogy ezek az államok (és persze döntéshozóik, kutatóik is) értelmet és célt asszociáljanak világuk működéséhez, tehát saját törekvéseikhez⁵⁴ is. A hatalmi célok és stratégiák csak ebben a(z amúgy mindig országspecifikus) keretrendszerben értelmezendők.

A fejezetben rekonstruált értelmezési keret, a kizárólagosság igénye nélkül, kiemelt hatékonyságot vindikál a tárgyalt országok világnézetének, döntéshozóik gondolkodásmódjának megértésében (a párbeszédet és együttműködést a blokkosodás ellenében előmozdítandó célból), és ezt azok bemutatásával bizonyítja.

⁵⁴ PICHAMON 2018

4. FEJEZET

A SINOIZÁLT MARXISTA PARADIGMA ALKALMAZÁSA A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK ELMÉLETÉBEN: KÍNA, VIETNAM ÉS LAOSZ ESETÉBEN

Kiindulópont Kelet-Ázsia értelmezésében

Kína, mint civilizációs bölcső, és mint egy hosszú életű, de gyümölcsöző (bár értelemszerűen nem konfliktusmentes) nemzetközi alrendszer szíve és motorja volt, már jóval azelőtt, hogy a nyugati világgal találkozott volna. Ezt a vezető szerepet, talán atipikus módon, de nem első sorban katonai erővel és elrettentéssel tartotta fent, bár kétségkívül ezek a faktorok is jelen voltak. A környező államok igazából csodálták Kína civilizációs fejlettségét és államigazgatását. A kínai uralkodó hűbéresének lenni presztízst jelentett az említett rendszeren belül, közigazgatási infrastruktúráját és filozófiáját átvenni a civilizáltság mércéje volt.⁵⁵ Az alrendszer a *Középső Királyságnak* mintegy kiterjedéseként létezett,⁵⁶ hierarchikus viszonyban, amelyet a nyugati terminológia jobb szó hiányában hűbéres rendszernek nevez. A civilizációk fontos politikai szereppel rendelkező kulturális entitások,⁵⁷ mindemellett Kína nem csupán az adott civilizáció kiindulópontja, hanem egy gazdasági erőter epicentruma is, valamint kontinense világviszonylatban legmeghatározóbb szereplőjének pozícióját is betölti. Ezért jelen elemzés szempontjából célszerűnek vélem Kína vizsgálatával kezdeni a téma tárgyalását és a többi szereplőt, ehhez a középponthoz képest elhelyezni, hiszen Vietnam a „kínai” alapra építkezve némileg önálló karaktert alakított ki a későbbiekben, Laosz pedig ex-szovjet vazallus-államként az 1980-as évek végén megkezdett „nyitása” óta arra törekszik, hogy (újra)definiálja identitását, valamint kielégítő módon bekapcsolódjon a világ gazdaság vérkeringésébe. E törekvéseiben jelenleg főként kínai, de történelmileg vietnami partnerei is segítik.

Kína

Kína 5000 éves történelme során mindig is multietnikus valósággént létezett. A *Központi Királyság* az uralkodó székhelye volt, de a teljes nemzetközi alrendszert *Tianxia*-nak (天下), vagyis *A Mennyekek alatti Földnek/ Minden a Mennyekek alatt*-nak nevezték.⁵⁸ A *Tianxia*

⁵⁵ TAKÁCS 2023.

⁵⁶ ZHANG 2015, 112-113.

⁵⁷ EGEDY 2017, 251.

⁵⁸ IBID.

abban különbözik a görög *Polis*-tól, hogy a fogalom születésétől kezdve „világpolitikában” gondolkodik. Ebben a koncepcióban, ahogyan a későbbi konfuciánus politikai filozófia tételesen is tanítja, a politikum nem esik egybe az uralkodással, hanem a katonai erő hegemoniáján túllépve egy olyan racionális alapokon nyugvó rendszer kiépítését célozza meg, amelyből mindenki profitál.⁵⁹ A *Tianxia* rendszer intézményesítése az i.e. 1046-tól uralkodó Zhou dinasztia idején kezdődött meg. Természetesen a Zhout megelőző Shang és a még korábbi Xia⁶⁰ dinasztiák ideje alatt is létezett már, mint államok harmonikus szövetsége. De a Zhou dinasztia idején kezdődött meg a „harmonikus szövetség” intézményrendszerbe foglalása, egy akkor, pont úgy, mint ma világviszonylatban különlegesnek számító megközelítéssel, amely a világot holisztikusan, a politika tárgyaként értelmezte.⁶¹ Fontos kiemelni, hogy Kína ekkori önpercepciója⁶² nem országgént, nemzetállamként vagy nyugati értelemben vett birodalomként definiálta saját magát, hanem sokkal inkább a népek, a világ családjaként, amelyből adott földrajzi keretek között, egy civilizációs közegben és infrastrukturális hálózatban, több dinasztia is felemelkedett majd elbukott. Ez egy kulcsfontosságú pont a területi viták értelmezésénél is, amelyek bár bizonyos értelemben minden regnáló dinasztia alatt jelen voltak, leginkább a Kínai Népköztársaság megalapítása után váltak széles körben tárgyalttá a nemzetközi életben. Kína találkozása a nyugati világgal tragikus időszak kezdetét jelentette a számára. A virágzó birodalmat, az ópiumháborúkhöz, majd az egyenlőtlen szerződésekhez vezető eseményektől kezdve, félgymarmati státuszba süllyesztették és kezdetét vette a „megaláztatás évszázadaként”⁶³ számon tartott tragédia. Ennek végét 1949-től, az USA támogatását élvező, nacionalista Kuomintang legyőzésétől és a kommunisták vezette Kínai Népköztársaság megalapításától datálják.⁶⁴ „*A megalázó 150 évért Nagy-Britannia az említett ópiumháború miatt, Japán a 19. század végi és 20. század közepi agressziója miatt, Oroszország az észak-kínai területeken való beavatkozás és a szovjet-kínai elhidegülés miatt, az Amerikai Egyesült Államok pedig Kína külpolitikai törekvéseinek – ázsiai jelenlétével és Japán támogatásával végrehajtott – akadályozása miatt okolható.*”⁶⁵ Ezt a tényt, a Kínai

⁵⁹ ZHAO 2021, 39.

⁶⁰ A Xia dinasztia Kína hagyományos értelemben vett első dinasztiája, melynek székhelye a mai Henan tartomány helyére tehető, tehát ez az „eredeti” *Központi Királyság*. ZHANG, 2015, 23.

⁶¹ ZHANG 2015, 41.

⁶² Dr. Eric Hendricks kína-szakértő szakértői közlése alapján. A szerző felsőoktatási intézményében, 2023.10.11. 12:00.

⁶³ Az első ópiumháború kezdetétől 1839-1949, tehát több mint 100 év. De a viszony megromlása a háború előtt datálható.

⁶⁴ 1949.10.01.

⁶⁵ HORVÁTH 2022, 26.

Népköztársaság nemzetközi kapcsolatokban való viselkedésének elemzésekor kritikus fontosságú szem előtt tartani.

Kína önpercepciójába a megaláztatás évszázada után lépett be effektív és aktualizált módon a nemzeti megerősödés újkeletű, gyakorlati értelmezése: a 赋权 (Fù quán)⁶⁶, amely egy, a miénktől eltérő hagyományokból építkező antropológiában gyökerezik. Ezen a hagyományon nem fejtett ki hatást a zsidó-keresztény kultúrkör, tehát olyan fogalmak mint az „*ős bűn*” vagy „*áteredő bűn*,” nem épültek be az antropológiai értelmezésbe. A koncepció lényege abban áll, hogy holisztikus megközelítéssel emberként, társadalomként és országgént lehetőség van a tökéletességet célzó fejlődésre. A megközelítés holisztikus volta szerint, a gazdasági felemelkedés morális, erkölcsi emelkedettséget is hoz és ez fordítva is igaz. Tehát a helyes moralitás, igazából út a gazdasági felemelkedés és a nagyhatalommá válás felé, a gazdagság és a nagyhatalommá válás pedig út a helyes moralitáshoz.

A Kínai Népköztársaság az elmúlt évtizedek során a világ élvonalába tartozó nagyhatalommá vált, ebből következően fokozatosan szembe találja magát azzal a kihívással, hogy elképzelést, ideált fogalmazzon meg a nemzetközi rendszer működésére vonatkozóan és 5000 éves történelme bőséges hagyományt és tapasztalatot szolgáltat ehhez. Ezt a hagyományt és tapasztalatot viszont értelmezni és aktualizálni kell, mindez egy jelenleg lezajló dinamikus folyamat, amelyen a legkiválóbb kínai vezetők, szakemberek és akadémikusok dolgoznak. Ezen az ideál-megfogalmazási fázison szintén tetten érhető a már korábban említett kétélűség: Egyrészt Kína különleges volta és történelmi küldetéstudata, mint a harmónia elhozója a nemzetközi rendszerbe, másrészt pedig az ideál okozta elszámoltathatóság, amely szavatolja a kritizálhatóságot: vagyis, hogy az adott viselkedés, döntés pontosan mennyire is hozza el a nemzetközi harmóniát? A kínai közéletben ennek a kritikus gondolkodásnak elismert szószólója például Xu Jilin / 许纪霖⁶⁷ történészprofesszor⁶⁸, aki óva inti országát a nacionalizmus veszélyével szemben, amely meglátása szerint egyáltalán nem” Kína-tipikus”,⁶⁹sőt igazából a Nyugattól átvett dolog.

⁶⁶ A bekezdés szövege Dr. Eric Hendricks Kína-szakértő, személyes szakértői közlésére alapul. A szerző felsőoktatási intézményében, 2023.10.11. 12:00.

⁶⁷ Az egyszerűség kedvéért a kínai nevek latinbetűs átíratában, ahol csak lehet, magyaros kiejtést alkalmazok. Akik esetében, javarészt magyarországi ismeretségük hiánya miatt, ilyen nem született, ott a nemzetközi sztenderdekkel összhangban, az angolos írásmódot használok.

⁶⁸ Ez a tény önmagában is elég kihívás a „kommunista diktatúráról” alkotott nyugati felfogás felé.

⁶⁹ XU 2015.

A *Tianxia* elméletek másik nagy szakértője pedig Zhao Tingyang/ 赵汀阳, a politikai filozófia doktora, aki részletesen illusztrálja a *Tianxia* hármasság jelentését: földrajzi, szociálpszichológiai és politikai értelmét. Ezeket egy „teológiai” meta-szint foglalja horizontra. A földrajzi *tianxia* az egész bolygót, a Mennyei alatti földet jelenti. Szociálpszichológiai értelemben minden ember aspirációit öleli fel. Ez nem magától létezik, hanem ezt a *tianxiát* létre kell hozni, ami csak annak sikerül, aki elnyeri az emberek támogatását, aki egyesíti őket. Tehát a többi ország agresszív elnyomásán alapuló rendszer, nem lehet *Tianxia*.⁷⁰ Végül pedig, a politikai *tianxia* harmonikus világrendet jelent. A teológiai horizont abban áll, hogy a *Tianxia* olyan, mint a Mennyei, „csak idelent”. Tehát tükrözi a harmóniát. Ebből következően, ahogyan Zhao Tingyang megfogalmazza: amikor a Zhou dinasztia intézményesíteni kezdi a *Tianxia*-t, az a földrajzi, szociálpszichológiai és politikai értékvilágokat felölelő rendszer építését jelenti.⁷¹ Kína hagyományai szerint a békés koegzisztencia jelenti a nemzetközi kapcsolatok legfőbb értékét, hiszen mindenki számára ez a legprofitálobb megoldás.⁷² Ez a *Wángdào* / 王道, vagyis a királyi út. A *Bàdào* / 霸道 pedig a hegemonia útja, amely alávalóbb a *Wángdào*-nál és a kínai hagyományok szerint rossz út.⁷³ A *Tianxia* építése a világban való létezés egy módja, sokkal inkább folyamatos törekvés, mintsem egyszer és mindenkorra elvégezhető feladat, hiszen a „mennyei harmóniát” idelent tükröző *Tianxia* építése folyamatos munkát igényel, mégis a kínai antropológiából fakadó optimista szemlélet (melyet a nyugati gondolkodás kétségkívül utópisztikusnak nevezne) elérhetőnek véli ezt a létállapotot.

Marxizmus-Leninizmus Kínában: Inkorporáció és instrumentalizáció

A marxista-leninista elméletek átvételének tárgyalásakor kulcsfontosságú két dolog figyelembe vétele: Az első mindenképpen az inkorporáció jelensége, a második pedig az instrumentalizáció.⁷⁴ Az inkorporáció jelensége abban áll, hogy Kína történelme és hagyományai több évezredes múltat tekintenek vissza, amikor tehát kapcsolatba kerülnek valamilyen eszmével, kulturproduktummal, amelyet értékteremtőnek ítélnék, az kihat a hosszú hagyományuk, gazdag eszmerendszerük aktualizált manifesztálódására⁷⁵ és ezek is

⁷⁰ ZHAO 2006, 30.

⁷¹ ZHAO 2021, 49-51.

⁷² ZHANG 2015, 218.

⁷³ Dr. Eric Hendricks Kína-szakértő, személyes szakértői közlése alapján, A szerző felsőoktatási intézményében, 2023.10.11. 12:00.

⁷⁴ TAKÁCS 2023.

⁷⁵ Előfordulhat, hogy az új elem, egy első mozzanat keretében kihívja ezt a hagyományt, ahogyan a szocialista eszme esetében történt a múlt század elején, és utána, egy második mozzanat keretében történik meg az effektív beépülés.

visszahatnak az adott eszmére.⁷⁶ Az inkorporáció folyamata nem csupán absztrakt, elméleti síkon megy végbe, hanem mélyen a mindenkori történelmi helyzetben gyökerezik.⁷⁷

Az instrumentalizáció itt minden negatív konnotációtól mentesen értendő. A kínai jellegű szocializmus a marxista-leninista szemléletet úgy vette át, mint tudományos elméletet, amelynek célja az ön-emancipáció.⁷⁸ A Kínai Kommunista Párt győzelme, identitás és percepció szintjén a megaláztatás évszázadának végeként került értelmezésre, amely után ez az idegen hatalmak által félgymarmati sorba döntött valamikori virágzó birodalom újra hozzáláthatott a talpra álláshoz és a saját útjának kereséséhez.

Ennek a saját útnak a keresése és építése azóta is két neuralgikus pont körül gravitál. Az első, a kínai nép boldogsága és megújulása egy modern és erős szocialista ország felépítésével⁷⁹ valamint egy ehhez nagyban kapcsolódó, hasonlóan kritikus fontosságúnak tekintett paradigmatis pont: A megaláztatás évszázada soha nem ismétlődhet meg. A Kínai Népköztársaság, levonva történelme tanulságait,⁸⁰ meg van győződve arról, hogy amennyiben meggyengülne, azok a hatalmak, amelyek korábban már virágzó birodalomból félgymarmati sorba döntötték és kizsákmányolták, népüket szolgává tették saját földjükön, ismét kihasználnák a lehetőséget.⁸¹ A marxista-leninista eszmerendszer inkorporációja⁸² a több évezredes kínai hagyományokba és filozófiába, gondolati strukturákba sem öncélú vagy pedig a szocialista rendszer világon való erőszakos elterjesztésére törekszik, hanem instrumentális a fentebb említett célok megvalósítására, Kína reneszánszára. Pontosan úgy, mint minden, amit a Kínai Népköztársaság az alapítása óta tesz. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy cselekvésük minden mozzanata megegyezett, vagy megegyezik a nyugatibb civilizációk paradigmáiban elfogadottnak hirdetett értékekkel/érték-értelmezésekkel,⁸³ de minden esetben illeszkedik az említett neuralgikus pontok körül gravitáló útkeresésbe. Vagyis ez alkotja annak a keretnek a gerincét, amelyben a Kínai Népköztársaság mindenkori döntéseit és cselekedeteit értelmezi, ahol célszerűségüket, esetleges „helyes vagy helytelen” voltukat megítéli. Az egypártrendszer és a centralizált központi hatalom is a fentebb tárgyalt céloknak van

⁷⁶ XI 2022. 364.

⁷⁷ op.cit. 35.

⁷⁸ WEIGUANG 2021.

⁷⁹ THE CPC 2021.

⁸⁰ Az elmélet és gyakorlat dialektikus viszonya. A szintézis itt a világfolyamatokba való integrálódás célkitűzése ugyanakkor a szuverenitás és önrendelkezés megtartása.

⁸¹ SALÁT 2023, 107.

⁸² „The Communist Party of China uses Marxism-Leninism, Mao Zedong Thought, Deng Xiaoping Theory, the Theory of Three Represents, the Scientific Outlook on Development, and Xi Jinping Thought on Socialism with Chinese Characteristics for a New Era as its guides to action.” CONSTITUTION OF THE CPC, 2022.

⁸³ Vegyük figyelembe, hogy a nyugatibb civilizációké sem mindig.

alárendelve.⁸⁴ A Párt pozíciójából adódóan arra hivatott, hogy modernizálja az országot, megfelelően kezelje a politikai kapcsolatokat, képviselje a népet (annak megújulása felett bábáskodjon) valamint, hogy történelmük tanulságait ismételtén levonva, kivédje a „dinasztiák”⁸⁵ ciklikus bukása és felemelkedése okozta instabilitást.⁸⁶ Ez utóbbi (minthogy teret engedne többek között a külföldről kihasználható belpolitikai harcoknak is), az elmondottak alapján már belátható módon, a megaláztatás évszázadának „visszatértével” fenyegető meggyengülés lenne. Egy nyugati ember számára ennek a gondolkodásmódnak az átlátása valószínűleg időbe és komoly háttérmunkába kerül, de kínai kontextusban ez nem csupán a dolgok természetes, hanem egyenesen ideális rendje, hiszen az erős és stabil központi vezetés, amely a teljes közösség boldogulásának felelősségét a vállán viseli a konfuciánus politikai filozófia egyik központi tétele.⁸⁷ Az országban a magántulajdon, az erős piacgazdaság és a Párton belül megvalósuló inkluzív politikai képviselet egyszerre védik ki annak a rugalmatlan, nem hatékony gazdasági és politikai működésnek a veszélyét, amely a szovjet-szocialista rendszerek bukásának fő okai között szerepeltek és jelentik Kína sikerének valamint stabilitásának zálogát.⁸⁸ A kínai modell azért működik, mert a marxista-leninista elméletek átvételének folyamatában arra jutottak, hogy erős állami ellenőrzés alatt, de engedélyezni kell a „piaci versenyt”, hogy a nagyhatalmi (és mint láttuk holisztikus) felemelkedés gazdasági háttere biztosításra kerüljön. Figyelemreméltó módon ez nem áll ellentétben az inkorporált marxista-leninista szemlélettel, hanem pontosan a marxista dialektikából kerül levezetésre, amelyben az elmélet informálja a gyakorlatot, a gyakorlat pedig visszahat az elméletre. A nép egy része állami irányítás alatt versenyezhet, gazdagodhat, a szegény tömegek számára ezzel megteremti a felemelkedés lehetőségét és hátterét. Ez a sinoizált marxista dialektika egyik innovatív gyakorlati alkalmazása. A köztisztviselőknek például kötelező jelleggel, rendszeresen, megadott időt kell a szegényebb néprétegek gyakorlati felzárkóztatására fordítani.⁸⁹ A centralizált (politikai és gazdasági) vezetés pedig a térség történelméből és kulturális örökségéből adódóan, mint már tárgyaltam, természetes és kétségtelenül nagyon hatékony a külső és belső kihívások kezelésében. Teng Hsziao-ping vezetése⁹⁰ pedig a nyitás reformjain keresztül bekapcsolta a rendszert a világ gazdaság vérkeringésébe, amelynek mára

⁸⁴ Nemzetbiztonsági szempontból ez egy gránitfal.

⁸⁵ A jelen korra lefordítva félreértés nélkül vehetünk ide politikai pártokat és koalíciókat is.

⁸⁶ XI 2021, 285

⁸⁷ LAI 1995, 251.

⁸⁸ TAI 2019, 25.

⁸⁹ Dr. Wong Zichun (Andrea Wong, a kínai politikai filozófia doktora, végzettségét a Pekingi Vegyipari Egyetemen szerezte) szakértői közlése alapján. A szerző felsőoktatási intézményében, 2023.10.11. 16:00.

⁹⁰ ZHANG 2015, 457-458.

Kína az egyik szíve lett. Ez a nyitás pedig olyan „gyakorlati” megoldás volt, amely természetesen hozzájárult a sinoizált marxista elméletrendszer további fejlődéséhez, az utóbbinak már a dolgozat során bemutatott belső dinamikái miatt.

A Kínai Népköztársaság elképzelései a nemzetközi rendszer jövőjéről: A Tianxia „visszatérte”?

A téma vizsgálatához további két alapvetetés megfogalmazását látom szükségesnek. Egyfelől, Kína mai vélekedése a nemzetközi rendszerről a gazdag hagyományaiból építkező világnézete miatt a békés, harmonikus együttműködés, nem pedig a hegemon stílusú nagyhatalmi versengés alapelveiből eredeztethető.⁹¹ A világot hagyományosan nem meghódítani akarja, hiszen Kína a nagy kiterjedésű, természetes határaival maga az „ígéret földje”, hanem történelmileg is harmóniába kíván kerülni annak folyamataival.⁹² Mindezt azonban, olyan asszertivitással és felelősségtudattal, amely identitástudatából⁹³ ered. Másrészt, a nemzetközi rendszerben a nyugati gondolkodás is meghatározó, így ahogyan Kína nem definiálható megfelelően csak nyugati fogalmakkal, attól még neki is ismernie kell azokat, hiszen a „nyugati programnyelven” íródott világfolyamatokba valamennyire integrálódnia kell, a már tárgyalt stratégiai céljainak elérése érdekében.⁹⁴ Ebben a sajátos helyzetben, Kína nem nyugati mintára, „terjeszkedő” geopolitikai célokat tűz ki, hanem a saját történelmi tapasztalatainak aktualizálásával,⁹⁵ a harmonikus együttélést és fejlődést célzó geostratégiát fogalmaz meg.⁹⁶

A 2013-ban, Hszi Csin-ping államfő által meghirdetett, kínai „Egy Övezet, egy Út” kezdeményezés is illeszkedik ebbe a geostratégiába. Mivel nyugati elemzők ismételten csupán nyugati kategóriákkal próbálták értelmezni Kínát, tévedésből meg is kísérelték bejelölni a térképen azt a bizonyos „egy utat”, némileg komikus módon, hiszen egy infrastrukturális hálózatról van szó. Kína látva a nehézségüket, könnyebbség gyanánt „Övezet és Út”-ra változtatta a kezdeményezés angol nevét (*Belt and Road*).⁹⁷ Ebből is egyértelműen látható, miért nem javallott csak nyugati fogalmi kereteket alkalmazni az intercivilizációs elemzés során. Az Övezet és Út nem egy, a „nyugati modell” szerinti, de „Kína által vezetett” hegemon nemzetközi rend gazdasági infrastruktúrája, hanem egy „win-win” logikán alapuló, közös

⁹¹ HORVÁTH 2022, 70-72.

⁹² op.cit. 78; 89.

⁹³ A *Központi Birodalom* és a *Tianxia* kölcsönhatásának koncepciója, valamint a „megaláztatás évszázadának” tanulságai. Természetesen már ide sorolandó a marxista-leninista elméletek inkorporációjának folyamata is, annak különféle stádiumaival.

⁹⁴ HORVÁTH 2022, 83; 101.

⁹⁵ Ismét a dialektikus logika.

⁹⁶ HORVÁTH 2022, 89.

⁹⁷ op.cit. 106; 111-112.

fejlődést célzó hálózat jellegű rendszer, ahol minden résztvevőnek szava, annak pedig súlya van.⁹⁸ Ez a gazdasági, energetikai, kereskedelmi, információs, tudományos és egészségügyi folyosókat⁹⁹ is magába foglaló infrastrukturális hálózat, első sorban Euráziát (végső soron pedig az arra nyitott világot) köti össze szárazföldön és vízen, valamint, hivatalosan 2017-től a levegőben is, a „Légi Selyemút” megjelenésével, az államok közötti békés és kölcsönösen profitábilis együttműködés előmozdítása céljából.¹⁰⁰ Ahogyan Michael Tai találóan összefoglalja: „*Kína el fogja foglalni a helyét az USA és mások mellett a globális politika multilaterális rendszerének élén, ahol tekintélyt fog élvezni (...) és kifejezett kívánságát, hogy egy békés, gazdag világon osztozzon kereskedelmi partnereivel, akceptálni kell.*”¹⁰¹

Ez a nyugati civilizációt és annak vezető hatalmát az Amerikai Egyesült Államokat érzékenyen érinti¹⁰² és kellő éleslátás nélkül könnyedén érezheti úgy, hogy Thuküdidész csapdájában van. Ez egy igen kockázatos kognitív disztorzió volna, hiszen Kína, mint az eddig tárgyaltak alapján ez belátható, nem az USA trónjára áhítozik, hanem egy többpólusú nemzetközi rendszer kidolgozására törekszik partnereivel, amelyben mind az USA mind pedig Európa előkelő helyet foglalhatnának el nem Kína alatt, hanem pontosan mellette. Kína már tanúbizonyságát adta annak, hogy növekedését a partnereivel közös „win-win” helyzetként képzei el, amikor a 2008-as gazdasági világválság alatt foganatosított gazdaságélénkítő akciója hozzájárult a világgazdaságot ért trauma tompításához.¹⁰³ Megmutatta azt is a 2012. szeptember 6-án, a *Kína–Közép- és Kelet-Európa Országai Közötti Együttműködés* hivatalos elindításával,¹⁰⁴ hogy erős és hatékony Európában gondolkodik. (A Nyugat-Európával való együttműködése rendkívül sokrétű, Közép- és Kelet-Európa államai csupán „felszállhattak az *Orient Expressre*”.)

A Kínai Népköztársasággal kapcsolatos vitás kérdések és érzékeny témák

Egy Kelet-Ázsiát a nyugati célközönségnek bemutató elemzés vagy dolgozat, leginkább az említett célközönség érdeklődése, igénye és a civilizációs különbségek áthidalása okán, nem hagyhatja ki a diskurzusból olyan „érzékeny” és összetett témakörök tárgyalását, mint a Kínához köthető területi viták és emberjogi kérdések. Éppen ezért a párbeszéd, a blokkosodás tendenciáinak ellenében történő előmozdítása érdekében különösen fontos az említett témák

⁹⁸ HORVÁTH 2022, 35.

⁹⁹ Ez a lista folyamatosan bővül.

¹⁰⁰ HORVÁTH 2022, 112-113; 124-126.

¹⁰¹ TAI 2019, 184.

¹⁰² HUNTINGTON 1993, 317.

¹⁰³ WONG 2011, 1-19.

¹⁰⁴ A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG MAGYARORSZÁGI NAGYKÖVETSÉGE, 2012. Online: http://hu.china-embassy.gov.cn/hu/xwdt/201209/t20120914_3244104.htm (Letöltés: 2023.10.22.)

vizsgálata. Ebben az alfejezetben, bár a terjedelmi korlátok miatt némileg rövidebben, mint azt megfelelőnek látnám, vállalkozom a feladatra Tajvan, Tibet és az ujgurok témakörében.

A sinoizált marxizmus módszertanát alkalmazó elméleti megközelítés jóvoltából a fentebbi alfejezetekben már extenzív módon bemutatásra kerültek azok a legfontosabb, az identitás, tehát a célok vonatkozásában konstitutív visszahatások a történelemi-kapcsolati, valamint jelentésrendszerbéli-kulturális faktorok között, amelyekből a Kínai Népköztársaság értelmezési és operatív horizontját felépíti. Vagyis, ahogyan arról már korábban szó esett, a „helyes és helytelen” mércéje a cselekvés terén számukra Kína reneszánsza, a komplexív értelemben vett „Nép” jóléte és a megaláztatás évszázadához hasonló események kivédése a jövőt illetően, természetesen mindezt egy nem elhanyagolható részben a kultúrájának aktualizálásából építkező stílusban és perspektívával. Ennek a horizontnak a figyelembevétele pont úgy kritikus fontosságú az alfejezet témáinak adekvát értelmezésében, mint bizonyos alapvetésként szolgáló háttérismeretek felépítése.

Kína utolsó feudális birodalma az 1644 után mandzsúriai arisztokráta alapította Csing dinasztia volt. A megaláztatás évszázadának „előestéjén” regnáló Daoguang császár idejében ez mintegy 13 millió km² kiterjedésű volt: része volt Tajvan, de Szibéria és a Pamír hegység is.¹⁰⁵ A Kínai Népköztársaság területi igényei tehát olyan zónákra vonatkoznak, amelyek a megaláztatás évszázada előtt történelmileg Kínához tartoztak. Ez a tengeri útvonalakra is érvényes, hiszen már az i.sz. 10. századtól kezdve: *„A kereskedelemnek köszönhetően a Dél-kínai-tenger a kínai befolyás és hatalom övezetének részévé, valóságos kínai tóvá vált.”*¹⁰⁶ A „kínai tavat” a behatoló portugálok, spanyolok, hollandok, britek, franciák, japánok és végül amerikaiak vették el tőlük, szigetviláguk elfoglalásával és országuk félgymarmati sorba döntésével. Az érzékeny, Kelet-kínai tenger és a Tiaojü szigetek Japánnal¹⁰⁷ felmerülő vitájában pedig azt érdemes figyelembe venni, hogy a kínaiak már legalább i.e. 221-től arra hajóztak a mai Japán felé, a szigetország befolyási övezetük része volt.¹⁰⁸ Ezt megerősítendő fontos emlékezni arra is, hogy a japán civilizáció bár önálló karakterűvé vált, maga is a kínai civilizációból alakult ki.¹⁰⁹ Mindezek alapján belátható, hogy azok a területi fennhatóságok, amelyek ma, a nemzetközi világban vita tárgyát képezik, a megaláztatás évszázada alatt Kínától

¹⁰⁵ ZHANG 2015, 410.

¹⁰⁶ TAI 2019, 150.

¹⁰⁷ Japán nevén, latinos átírással: Szenkaku szigetek.

¹⁰⁸ TAI 2019, 151, 155.

¹⁰⁹ EGEDY 2017, 252.

kényszerrel elvett területek. Mindennek tudatában, most következzenek a kényes kérdések pontokba szedett tárgyalása.

Tajvan kérdése

Tajvan szigete Kína kortárs történelmének köszönheti azt a megkülönböztetett figyelmet, amellyel a nemzetközi élet napjainkban kíséri. Kína ezen része onnantól vált modern világunkban „érdekessé”, hogy a második világháborút követően a közös japán ellenség legyőzése után a Kínai Kommunista Párt és a nacionalista Kuomintang szövetsége megbomlott és a kirobbanó polgárháború a Kommunista Párt győzelmével és a Kínai Népköztársaság megalakulásával végződött.¹¹⁰ Ekkor a Kuomintang és hívei Tajvan szigetére menekültek, Csang Kaj-sek¹¹¹ vezetésével. A Kuomintang feje újraszervezte pártját, megerősítve annak nem demokratikus struktúráját, egy „felvilágosult” autoriter politikai vezetés égisze alatt,¹¹² majd 1949-től 1987-ig statárium került bevezetésre a szigeten.¹¹³ A Pekingi Központi Kormányzat az ország újra egyesítésének történelmi küldetését magáénak érezve, figyelembe véve a helyi realitásokat és a tényt, hogy Tajvan szigetének lakói többségükben maguk is kínaiak, kidolgozta a Mao Ce-tungtól származtatható, de végül Teng Hsziao-ping által formába öntött „egy ország, két rendszer” tudományos elméletét. Ez lehetővé teszi a különleges közigazgatási területek létezését például Tibet, Makaó és Hongkong is ilyen¹¹⁴, de Tajvan esetében széleskörűbb autonómiát biztosít a politikai rendszer és a saját védelmi erők tekintetében.¹¹⁵ A tény, hogy az ENSZ legtöbb országa tiszteletben tartja az „egy Kína elvet” és annak jogos képviselőjeként a pekingi kormányt ismeri el, oda vezetett, hogy 1971-ben a nyugati „támogatást élvező” Tajvan bejelentette kilépését az ENSZ-ből, az „egy ország, két rendszer” koncepciót a mai napig

¹¹⁰ ZHANG 2015, 435-436.

¹¹¹ op.cit. 434.

¹¹² TAYLOR 2009, 411.

¹¹³ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, R.C. (TAIWAN): History, Online: https://www.taiwan.gov.tw/content_3.php (Letöltés: 2023.10.30.)

¹¹⁴ Makaó korábbi portugál gyarmati státuszából 1999-ben tért vissza Kínához, a kormányok által 1987-ben, Pekingben aláírt közös nyilatkozat következményeként. lsd. UNITED NATIONS TREATY COLLECTION: NO. 25805. Online: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201498/volume-1498-I-25805-English.pdf> (Letöltés: 2023.10.30.) Hongkong visszatérését az 1984-ben, a Kínai Népköztársaság és az Egyesült Királyság által Pekingben aláírt közös nyilatkozat tette lehetővé 1997-ben. lsd: UN TREATY SERIES, VOL 1399, 1994,61-73. Online: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201399/v1399.pdf> (Letöltés: 2023.10.30.)

¹¹⁵ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, P.R.C.: A policy of "one Country, two systems" on Taiwan. Online: https://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/200011/t20001117_697847.html (Letöltés: 2023.10.30.)

viSSzautasítja¹¹⁶ az ország vezetésével pedig csak igen későn, 2014-ben és 2015-ben vette fel a kapcsolatot.¹¹⁷

Hogy megértsük ennek a régóta tartó feszültségnek valós dinamikáit, ismételten a történelmi-kapcsolati valamint a jelentsrendszereket involváló faktorok kölcsönhatásaira érdemes támaszkodni, az elmélet és gyakorlat dialektikus viszonyában, a dolgozatban alkalmazott elmélettel, azért, hogy ezeket egységes fogalmi keretbe foglaljuk és feltérképezzük a konstruktív operatív lehetőségeket. Ennek kiindulópontjaként, meglátásom szerint a Kínai Kommunista Párt és a Kuomintang szellemi gyökereit és identitásgenezisét is röviden rekonstruálni kell, a múlt század első évtizedeinek kínai korszellemében. A múlt század első felében, főként a Csing uralkodó¹¹⁸ és felesége 1908-as elhalálozását, majd a népi követeléseknek korlátozottan (sem) eleget tevő, 1911-ben mandzsu (Csing) arisztokratákból megalakuló „parlament” ellen kirobbanó felkeléseket közvetlenül megelőzően, valamint az azt követő évtizedekben¹¹⁹ a kínai embereket, leginkább a fiatalabbakat, széles körben az foglalkoztatta, hogyan tudnák felszabadítani, újra egyesíteni és modernizálni Kínát. A közgondolkodást egy olyan hatékony kormányzati forma és államrend kialakítása foglalkoztatta, amely újra létrehozza, megszilárdítja és fenntartja a belső egységet és rendet ugyanakkor képes szavatolni az ország függetlenségét is.¹²⁰ A 赋权 (Fù quán) igénye a modern Kína számára talán pont ekkor kezdett el megfogalmazódni. Az 1912-ben, a Csingek bukását követően megszülető Kínai Köztársaság elnöke Szun Jat-szen is ebben a szellemben kezdte meg működését. Ezekben a „korai éveiben” a forradalmi cselekvést még egyéni hősi tettek formájában értelmezve.¹²¹ Ezt azért fontos kiemelni, mert az 1911-es forradalmi hullám bizonyos értelemben elfordult a kínai hagyományoktól és nagy érdemeket szerzett a nyugati tudomány, a politikai és eszmerendszerek meghonosításában, későbbi sinoizációjában. Az a kínai jellegzetesség viszont megmaradt, hogy a személy értékét és az individualizmust hozzá kötötte a közösségért való cselekvéshez (kiemelten az államrend megszilárdításához) és Kína

¹¹⁶ MAINLAND AFFAIRS COUNCIL, R.C. (TAIWAN): Taiwan Public Rejects "One Country Two Systems" and Opposes Beijing's Hostile Military Threats and Diplomatic Pressure Against Taiwan 2019.08.01. Online: https://www.mac.gov.tw/en/News_Content.aspx?n=2BA0753CBE348412&sms=E828F60C4AFBAF90&s=7062B3A2F65996A6 (Letöltés: 2023.10.30.)

¹¹⁷ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, R.C. (TAIWAN): History. Online: https://www.taiwan.gov.tw/content_3.php (Letöltés: 2023.10.30.)

¹¹⁸ Hiszen a félgymarmati rendszernek pontosan az a lényege, hogy a területnek van saját államapparátusa, bár meglehetősen behatárolt mozgástérrel.

¹¹⁹ ZHANG 2015, 426.

¹²⁰ CHU 1950, 7.

¹²¹ op.cit. 211.

felszabadításához.¹²² Ez a korszellem bizonyos értelemben „közös nevezőre” hozta az akkor Kína területén működő különféle mozgalmakat és szellemi műhelyeket. Az ország kizsákmányolt, alávetett helyzetben volt, a Csing dinasztia korábbi tábornokai az északi országrészben autokrata, gyakran háborúzó hadurakká váltak saját „területekkel”, tehát nem volt belső egység és az emberek, főként a szegényebb munkás-paraszti néposztályok, különösen szenvedtek. Ebben a közegben született 1921. július 23-án a Kínai Kommunista Párt, 1924-ben pedig Szun Jat-szen a Kommunista Párt és a Komintern segítségével a már említett kihívások megoldására, megalapította a Nacionalista Pártot, a Kuomintangot. A mozgalmak közül ez volt a két legjelentősebb. A pártok között kezdetben szoros együttműködés volt, 1926-ban közös erővel felállították az Északi Expedíciós Hadsereget és sikeres hadjáratot folytattak az északon székelő hadurak ellen. Ez a nemzeti forradalmi mozgalom hatékony volt, de a mozgalomban és magában a Kuomintangban is egyre meghatározóbbá váló Csang Kaj-sek puccs keretében a csapataival mészárolni kezdte a forradalmi mozgalom kommunista vagy csupán vele nem szimpatizáló tagjait, végül pedig Nankingben állította fel főhadiszállását és innen irányította az ellenőrzése alá vont hatalmas területeket. Pontosan emiatt, 1927-ben szerveződött meg a Munkás-Paraszt Vöröshadsereg nevű fegyveres erő a Kommunista Párt irányítása alatt. Az 1931-től egyre intenzívebbé váló Japán invázió, majd háború, bár időbe telt, de 1937-ben már egyértelműen ismét harcostársakká tette a kommunistákat és a Kuomintangot.¹²³ Sajnálatos módon a japán-veszély elhárulásával, a második világháború után az ellentétek ismét fellángoltak¹²⁴ és 1946-tól újabb polgárháború gyötörte Kínát.

Egyértelmű, hogy mindkét politikai erő az adott kor Kína számára meghatározó kihívásaira, ellentmondásaira kívánt választ adni, hiszen a Kínai Kommunista Párt példának okáért a kolonialista kizsákmányoló elnyomás ellen szólalt és lépett fel forradalmi logika szerint, míg a Kuomintang, az ellenőrzése alatt álló területeken, a katonai diktatúra módszereivel és a nacionalizmus szellemi eszköztárával a belső rendet igyekezett megszilárdítani.¹²⁵ A Kuomintang megközelítésében a katonai erővel támogatott nacionalista állam koncepciója a

¹²² ZHANG 2015, 428.

¹²³ op.cit. 433-434.

¹²⁴ Mao Ce-tung és Csang Kaj-sek nagy történelmi felelősséget vállaló, kivételes államférfiak voltak, Kína történelmének talán legnehezebb és legösszetettebb időszakában vették magukra a vezetés terhét és így folyamatosan nehéz döntéseket kellett meghozniuk. Ezek következményeit ugyan elemezhetjük, de mindig a kellő alázattal, hiszen: „*It is not the critic who counts; not the man who points out how the strong man stumbles, or where the doer of deeds could have done them better. The credit belongs to the man who is actually in the arena, whose face is marred by dust and sweat and blood. (...)*” Theodore Roosevelt, Sorbonne-i beszéde, 1910.04.23. Online:

https://www.theodoreroosevelt.org/content.aspx?page_id=22&club_id=991271&module_id=339364 (Letöltés: 2023.11.04.)

¹²⁵ BEDESKI 1974, 54.

belső rend helyreállításának eszköze volt, amely sok szimpátiát ugyan nem élvezett a nép részéről, de hatékony kivitelezés szempontjából kevés rendszer mérhető egy katonai diktatúrához. A centralizált központi hatalom a területein kétségkívül ért el eredményeket, legyőzte/”bekebelezte” a hadurakat, modernizálta az infrastruktúrát és elindult a nemzetközi elismertség útján. De elitista logika szerint inkább irányította a népet (főleg az alsóbb néprétegeket) semmint képviselte vagy legalább segítette volna. Ezért jelentett rájuk érvényes, kompetens, de civil¹²⁶ alternatívát a Kínai Kommunista Párt.¹²⁷

Ezek alapján látható, hogy mindkét szellemi műhely alapvető célja az ország egyesítése, felvirágoztatása és a kolonialista kizsákmányolásból való felszabadítása volt. Az ország felvirágzott, hiszen mára szuperhatalmi státuszba emelkedett és a társadalom korábban nem látott sokasága él már mérsékelt jólétben. A Tajvanra menekült Kuomintang vezetés és híveik körében izzó gyűlölet a Kommunista Párt iránt, az inváziótól való félelem és az amerikai „támogatás” úgy tűnik, mind a mai napig három konstans elem az országrész életében.

Meglátásom szerint ez az amerikai „támogatás” már a kezdetektől érdekalapú, hiszen a Kínai Népköztársaság az alapítása után megpróbált kapcsolatba lépni az USA-val, de utóbbi ezt elutasította, sőt kereskedelmi embargót vetett ki és szorgalmazott Kína ellen, kizárta a háború utáni újjáépítési tervekből, az ENSZ-ből pedig kirekesztették, hogy miként ők mondták, ellehetetlenítsék *„egy világhódításra törő nemzet agresszív terveit.”*¹²⁸ Ezek alapján megalapozottan belátható, hogy nem a katonai diktatúra iránti szimpátia, hanem a kommunista-fóbia vezette az USA Kuomintang felé irányuló támogatását. Valamint a Teng Hsziao-ping korszakban elindított világgazdasági és diplomáciai integrációs folyamat előrehaladása után egyértelmű, hogy nem a Tajvan szigetén élő kínaiak emberi jogaiért való aggodás motiválja a „nyugati segítséget”,¹²⁹ hanem a Kína törekvéseit (még mindig) hátráltatni kívánó ambíciók. A fegyverszállítások és az élvonalbeli nyugati politikusok, mint például az angol Liz Truss vagy az amerikai Nancy Pelosi közismert és a híradásokban is nagy port kavart látogatásai valójában csak tovább élezték a feszültséget, nem segítik elő a régió stabilitását.¹³⁰ Sőt valójában igazolják a Kína által, az ellenőrzés szigorítása céljából meghozott esetleges döntések létjogosultságát, akár a kontinensen, akár a tengereken, valamint a blokkosodáshoz is hozzájárulnak, hiszen egyértelműen arra mutatnak rá, hogy Kína nem bízhat meg a Nyugatban, tehát ez a magatartás

¹²⁶ Nem katonai.

¹²⁷ BEDESKI 1974, 55-58.

¹²⁸ TAI 2019, 179.

¹²⁹ Hiszen egy ország, két rendszer van.

¹³⁰ Amennyiben ilyen látogatások nem történnének, valószínűsíthetően nem volnának nagyszabású kínai hadgyakorlatok sem a térségben.

felelőtlen a nyugati politikusok részéről. Pedig 1949-es megalapítása óta a Kínai Népköztársaság 23 alkalommal került területi vitába a szomszédaival, és ebből 17 esetben olyan kompromisszumot kötött, amelyben az igényelt területek kevesebb, mint felével is megelégedett. Kiemelten fontos tehát figyelembe venni azt is, hogy bár az elmúlt két évtizedben Kína gazdasági és katonai hatalma a világ élvonalába emelkedett, nem támaszkodik rájuk a nemzetközi kapcsolataiban (területi vitáiban sem) olyan mértékben, mint más prominens nemzetközi szereplők. Kína, hagyományos világnézete szerint inkább a kompromisszumot keresi mindazon területeken, ahol ezt megteheti kritikus fontosságú nemzeti érdekeinek józan határain belül, természetesen.¹³¹ A tajvani országrész és a pekingi vezetés egymásra találása, megegyezése mindenképpen a kínai nép történelmi győzelme lenne, pontosan úgy, ahogyan a Nyugat megbékélése és elfogadása Kínával szemben, az egész emberiség történelmi győzelme volna, hiszen érdemben járulna hozzá előbbi Kelet-Ázsia, utóbbi pedig a teljes nemzetközi rendszer stabilitásához. Ebből következően a Nyugatnak inkább a párbeszédet kellene szorgalmaznia vagy legalábbis nem akadályoznia azt, a pekingi vezetés és a tajvani országrész között.

Tibet

A Tibet kapcsán megfogalmazott kételyek és fenntartások meglátásom szerint a kínai befolyás legitimált voltának kérdésköre, illetve a terület feletti irányítás visszaszerzésében „kihasznál” kínai erőfölény témája körül artikulálódnak. A következőkben ezeket tárgyalom.

Ahogy már említettem, Tibet a csing rendszer területére esett, hiszen annak befolyása a Pamír hegységig terjedt. Azok a hangok, amelyek Tibet történelmi függetlensége mellett foglalnak állást¹³² nem veszik figyelembe, vagy a fogalmi különbségek miatt csupán nem értik, azt a dolgot már tárgyalt tény, hogy a megaláztatás évszázadát megelőző időkben létező, a már tárgyalt *Tianxia* keretein belül történelmileg egy olyan államközösség létezett, amely maga volt a kínai politikai rendszer.¹³³ Ezt a rendszert nyugatiasan, jobb szavunk hiányában hűbéradó-rendszernek nevezzük.¹³⁴ Az adott területek igazgatásáért felelős király vagy vezető, a kínai uralkodó (szintén jobb szavunk hiányában) vazallusa volt, aki a rendszer mögött álló mentalitás sajátosságai miatt kötelezően többet kapott a kínai vezetéstől, mint amennyi ajándékok vagy adók formájában a területről a központ felé befolyt.¹³⁵ Tehát egyetlen olyan

¹³¹ TAI 2019, 162.

¹³² DICKINSON 2014.

¹³³ TAI 2019, 22.

¹³⁴ op.cit. 2019, 168.

¹³⁵ op.cit. 21-22.

kínai rendszerről beszélünk, amely egységbe hozta a sokféleséget. Az 1860-as és 70-es években a britek India gyarmatosítása után folytatták a befolyásszerzést északi irányban, Tibet felé. Visszaszerzése kínai oldalról nem volt más, mint egy lépés a nyugati agresszió által szétzilált rendszer visszaállításának irányába.

Az erő kihasználásának kifogásolt volta kapcsán pedig fontosnak tartom megemlíteni, hogy miután a gyarmatosító nyugati hatalmak erővel terjesztették ki befolyásukat a területre, valamiképpen törvényszerű volt, hogy amennyiben szükséges, akkor erővel kerüljön visszaállításra a rendszer. A gyarmatosító nagyhatalmak, az első világháborút követő európai szisztémához hasonlóan, itt is elkövették a szűklátókörűség hibáját és csakis pillanatnyi érdekeiket szem előtt tartva olyan helyzetet teremtettek a térségben, amely gyakorlatilag beprogramozta a további konfliktusokat és feszültségeket.¹³⁶ Ezt a nagyhatalmak megtették Európában, mint láttuk Ázsiában, de pont úgy Afrikában is, a kizsákmányoló dinamika és a „vonalzóval meghúzott határok” bevezetésével. Ebből ők maguk ugyan sokat gazdagodtak, de a gazdagodásuk iszonyú árát mások fizették meg, gyakran a vérükkel. A nagyhatású realista, Edward Carr kiválóan ragadja meg ezt a dinamikát, amikor illusztrálja, hogy alapvető érdekellentét figyelhető meg azon államok között, amelyek a *status quo* fenntartásában érdekeltek és azok között, amelyek számára az előnytelen, tehát annak megváltoztatását célozzák.¹³⁷ Ezek alapján belátható, hogy meglehetősen utópikus (sőt az előzményeket tekintve komolytalannak ható) dolog azt követelni, hogy egy adott *status quo*-n belül, a legyőzöttek és nélkülözők, elfogadják legyőzőiknek és kizsákmányolóiknak, a *status quo* fenntartását lehetővé tevő „törvényességét és rendjét”,¹³⁸ esetleg, a *status quo* létrehozására, először pont annak létrehozói által megszegett emberjogi érvelését.¹³⁹ Ez a téma is egy olyan gondolkodásmódbeli különbséget jelent, amelyet nem lehet megoldani harcias retorikával vagy fenyegetések kilátásba helyezésével. Meglátásom szerint, a dialektikus folyamat építő szintéziseként az együttműködés lehetőségét érdemes keresni, méghozzá a párbeszédén keresztül. A szintézis kulcseleme lehetne például Tibet fejlesztése, amely Kínában a történelmi hagyományoknak megfelelően már folyik, miszerint többet profitál a vezetés irányából, mint amennyit a központnak juttat.¹⁴⁰ Konstruktív párbeszéd keretében (amennyiben nyílt lapokkal játszik) a

¹³⁶ EGEDY 2017, 36.

¹³⁷ CARR 2016, 51.

¹³⁸ EGEDY 2017, 16.

¹³⁹ TAI 2019, 68.

¹⁴⁰ THE STATE COUNCIL, P.R.C.: Tibet to invest over \$22 billion in major projects. 2022.04.03. Online: https://english.www.gov.cn/news/topnews/202204/03/content_WS62493d6ec6d02e5335328ba1.html (Letöltés: 2023.11.01.)

Nyugatnak lenne lehetősége a pekingi vezetéssel közösen megvizsgálni az esetleges külföldi befektetések, beruházások kilátásait Tibetben, akár infrastruktúra, akár kereskedelem szempontjából, hiszen a földrajzi adottságok miatt a terület hasznosíthatóságának témája még mindig sok nyitott kérdést rejt. Egy olyan Nyugat előtt, amely a tibeti lakosság jólétében érdekelt ez a legcélravezetőbb út.

Az uigurok kérdése

Az emberi jogi fenntartásokat érintő kérdések kapcsán fontosnak tartom még megemlíteni az uigurok és általánosságban a muszlimok helyzetét az országban. Mint az a nemzetközi szférában közismert, a Kínai Népköztársaság a globális biztonság érdekében, 2001. szeptember 11. óta együttműködik az USA-val a terror elleni harcban. Míg az Amerikai Egyesült Államok ebben a harcban államokat döntött meg majd hagyott sorsára illetve háborúkat szított és robbantott ki valamint bombázott, aminek következtében civilek, köztük nők és gyerekek tömegei haltak meg, természetesen más népek fiai és lányai közül, addig – álláspontom szerint – a terrorizmus szempontjából kockázatos elemek országon belüli esetleges átnevelő táborba küldése nem nevezhető népiértésnek. Hiszen ebben az esetben a kettős mérce eklatáns példája állna fenn. Másrészt a Kínai Kommunista Párt 1949 óta egy egységes multietnikus állam építésében gondolkodik,¹⁴¹ hiszen hiába a hanok etnikai többsége, minden kisebbség Kína örökségének része, erőforrás, amelyre építeni lehet. Ezzel együtt hasonlóan fontos szerep jut a vallási örökségnek, tehát a Párt tanulmányozza és tiszteletben tartja a vallásos hitrendszereket¹⁴², amennyiben azok tiszteletben tartják a nemzeti érdekeket¹⁴³, vagyis megnyilvánulásaikban nem jelentenek nemzetbiztonsági kockázatot.¹⁴⁴ Hszincsiang autonóm terület, az uigurok otthona pedig történetesen szépen fejlődik gazdaságilag, ahogyan ezt a Fitch Ratings gazdaságelemző és befektetési tanácsadó óriáscég is megerősítette 2022-ben.¹⁴⁵ Úgy gondolom, hogy Kínát nem lehet iszlamofóbiával sem vádolni, hiszen egyrészt az ilyen jellegű megkülönböztetés idegen a gondolkodási struktúráitól, másrészt pedig abban az esetben nem

¹⁴¹ WU 2019.

¹⁴² XI 2022, 303.

¹⁴³ op.cit. 302.

¹⁴⁴ Nem csupán a radikalizálódásra hajlamos elemeket, de az országban tradícióval nem rendelkező, nyugati székhelyű, a lelkiismeretre sokrétűen hatni tudó egyházak megfigyelés nélküli tevékenységét is ide kell érteni, hiszen ez Pekingből könnyedén tűnik nemzetbiztonsági kockázatnak. Ezt akceptálni kell.

¹⁴⁵ FITCH RATINGS: Xinjiang Financial Investment Co., Ltd. 2022. Online:

<https://www.fitchratings.com/entity/xinjiang-financial-investment-co-ltd-96705798> (Letöltés: 2023.10.22.)

teremtett volna együttműködést Szaúd-Arábia és Irán között, amely fontos lépés volt a mindig „robbanásveszélyes” Közel-Kelet stabilizálása felé.¹⁴⁶

Vietnam

Mivel Vietnam nem világvezető nagyhatalom ezért nem jelentkezik az irányában az az elvárás, hogy átfogó koncepciót, ideált fogalmazzon meg a nemzetközi rend működésével kapcsolatban. Ezzel együtt természetesen rendelkezik identitással, amely alapján nemzeti érdekeit meghatározza és stratégiai valamint taktikai céljait levezeti. Ennek az identitásnak a kialakulása a dolgozatban alkalmazott dialektikus logikával meglátásom szerint remekül bemutatatható, bizonyos háttérinformációk rekonstruálása mellett.

Nyelvészeti kutatások feltárták, hogy a vietnamiak Indonéziából származnak. Van Lang nevű királyságukat egy azt meghódító hadúr, Au Lac néven vezette nagyságrendileg fél évszázadig, majd Zhao Tuo kínai katonai kormányzó i.e. 207-ben irányítása alá vonta és Nam Viet tartományként mintegy egész évezredig Kína részévé vált. Ettől a ponttól Kína fejlettebb kultúrát, intézményrendszert és technikai, mezőgazdasági eljárásokat valamint új állatfajokat (vízi bivaly) honosított meg a térségben, előmozdítva annak prosperálását, illetve vegyesházasságokkal az asszimilációt is.¹⁴⁷ Kína és Vietnam történelmi kapcsolatában meglátásom szerint egy dialektikus séma figyelhető meg. Vietnam hagyományosan törekszik tanulni és fejlődni a Kínával való kapcsolatából, ahogyan kezdetben átvették a civilizációt és a mezőgazdaságot, majd sokkal később Ho Si Minh átvette a maoista (paraszt)forradalmi modellt és a franciák ellen alkalmazott „a várost bekeríti a falu” eredetileg a Kuomintang ellen kifejlesztett stratégiát is.¹⁴⁸ De korunkban is szervezésre kerülnek a két országot vezető pártok között olyan konferenciák, ahol Vietnam például a „párt építését” tanulja Kínától¹⁴⁹. Ennek kritikus jelentősége van, hiszen a marxista dialektika innovatív alkalmazása és a pártban jelenlévő tökések jelentik a modern szocialista országok globális versenyképességének egyik kulcsát. A séma másik oldala pedig az, hogy Vietnam történelmileg a saját útját kívánja járni, ahogyan ez megnyilvánult már a kínai irányítás évszázadai alatti rendszeres felkelésekben, pontosan úgy, ahogyan a Kambodzsával kapcsolatos eltérő álláspontokban is. Elég arra gondolni, hogy a Lon Nol tábornok rezsimje elleni fellépésben Hanoi cselekvésre szólította fel

¹⁴⁶ EMBASSY OF THE PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA IN THE KINGDOM OF SWEDEN: Joint Trilateral Statement by The People’s Republic of China, The Kingdom of Saudi Arabia, and the Islamic Republic of Iran 2023.03.10. Online: http://se.china-embassy.gov.cn/eng/zgxw_0/202303/t20230311_11039241.htm (Letöltés: 2023.10.22.)

¹⁴⁷ TAI 2019, 56-57.

¹⁴⁸ op.cit. 65-67.

¹⁴⁹ VNA: Vietnam, China share Party building experience. 2023.08.25. Online: <https://link.gov.vn/xeVL2lmB> (Letöltés: 2023.10.18.)

„támogatóját és partnerét” de Peking, a Washingtonhoz való akkori közeledése miatt hezitált, hiszen Kína a világot az 1970-es években első sorban annak bipoláris rendszerében szemlélte, míg Vietnambot önfelszabadítása, egyesülése majd a függetlensége kivívása és megtartása érdekében megfogalmazott területi igényei foglalkoztatták leginkább. Ennek fényében Vietnam olyan atrocitásokat eszközölt kínai származású polgárai ellen, mint vállalkozásaik lefoglalása és több ezrek kiutasítása az országból, akár többgenerációs ottélés után is, hiszen mindig arra hajlott, ahonnan céljai számára támogatást remélt.¹⁵⁰ Megállapítható, hogy Vietnam végig a történelme során és napjainkban is bizonyos szinten „fenyegetően” éli meg egy Kínához hasonló erős és fejlett állam szomszédságát, amelynek sokáig része, kiterjesztése volt. Elég csupán a Vietnam egyesülését követő 1976-ban a kettejük között területi viták alapján kirobbant háborúra gondolni. Az elmúlt évtizedben mégis Kína volt Vietnam legnagyobb kereskedelmi partnere, a kapcsolatok fokozatosan mélyültek és az *Övezet és Út* kezdeményezés keretében egy VCEP (*Economic and trade cooperation zone*) projekt is megvalósult.¹⁵¹

Fontosnak tartom kiemelni, hogy a már tárgyalt történelmi multietnicitás ellenére Kelet-Ázsia népei a kínai civilizációs alap miatt testvéreknek tartják egymást. Kína, mint legidősebb és legerősebb testvér egyértelműen előkelő szerepet tölt be a térségben, de ahogyan az elő szokott fordulni, a testvérek is szeretnének valamiképp saját utat bejárni a világban és önállósodni, kilépni „bátyjuk” árnyékából. A dialektika másik pólusát a gyarmatosítók elnyomásából való kitörés jelenti, ezt a gyarmatosító erőt a múltban Franciaország testesítette meg, ma minden olyan erőt jelent, amely esetleg Nyugatról (vagy bármely más irányból) kívánna befolyást kiterjeszteni az országra.

Vietnam esetében a gyarmati sorból való kitörésnek és a Kína „árnyékából való kilépés” folyamatának meghatározó alakja volt Ho Si Minh politikai vezető, aki népe szemében a forradalmi cselekvésen keresztül a vietnami nemzeti függetlenség kivívására és megtartására tett átfogó erőfeszítéseket és mutatott örök érvényű példát.¹⁵² Kínához hasonlóan az látható, hogy a marxista-leninista elméletek átvétele itt sem öncélú, nem egy partikuláris identitás eltörlését célzó világforradalom megvalósítása érdekében történt hanem strumentális szerepet tölt be a vitális nemzeti érdekként¹⁵³ azonosított feltételek megteremtésében és ez a cél mindent felülír.¹⁵⁴ Ho Si Minh számára a leninizmus, a gyarmati sorban szenvedő lakosság forradalmi

¹⁵⁰ TAI 2019, 74-77.

¹⁵¹ LIU 2021, 257-259.

¹⁵² NGUYEN 2023, 123.

¹⁵³ HO 1968, 24.

¹⁵⁴ NGUYEN 2023, 122.

dinamikába való bevonásának elvével, annak önfelszabadítása céljából képviseli azt a szellemi eszköztárat, amelyet a vietnami realitásoknak megfelelően, személyes életútján átszűrve honosított, majd felhasznált országában.¹⁵⁵ Ilyen értelemben Vietnam esetében is beszélhetünk inkorporációról. Ho Si Minh paradigmája egy olyan mögöttes világnézet posztulálását alapozza meg, amelyben szükségszerűen megjelennek bizonyos elemek, amelyekhez az egyénnél nagyobb értéket asszociál az értelmezési keret.¹⁵⁶ Ez pedig maga a nép, amelynek uralmát (ha úgy tetszik, a vietnami *demokráciát*) a kommunista párt hivatott megvalósítani, aki számára a nép „delegálja” ezt a feladatot.¹⁵⁷ A nép mellett, azzal szoros kapcsolatban hasonlóan centrális értéként jelennek meg a szabadság és a függetlenség, amely így első sorban nem individuális, hanem a közösségre vonatkozik.¹⁵⁸ Ho Si Minht a Vietnami Kommunista Párt és így a mai Vietnam¹⁵⁹ alapító atyjaként tiszteli. 2013-ban, a Vietnami Kommunista Párt 13. kongresszusán került elfogadásra a legújabb alkotmány, amely Kínához hasonlóan egy modern szocialista ország építését célozza. A Preambulumból¹⁶⁰ azonnal kitűnik, hogy az eszmerendszer a térség évezredes történelméből levezetve (de természetesen Ho Si Minh filozófiája szerint értelmezve) a szabadságért és függetlenségért vívott küzdelmet is identitásképző tényezőként definiálja. Függetlenségének megvalósulása érdekében az ország többször került konfliktusba nem csupán a francia gyarmatosítókkal, hanem előttük és utánuk magával Kínával is. Az ilyen szomszédos államok közötti konfliktusok általában egy olyan nézeteltérésekből álló spirál végeredményeként jönnek létre, amelyben a különféle feszültségek akkumulálódnak majd eszkalálódnak.¹⁶¹ Ilyen volt az 1979-ben kirobbanó kínai-vietnami háború is, amelyben a „gyújtópontot” az jelentette, hogy 1978-ban Vietnam lerohanta Kambodzsát. Az eset hátterében végső soron Vietnam azon stratégiája húzódott meg, hogy Kambodzsát és Laoszt magához láncolásával olyan erőteret hozzon létre, amely elősegíti a vietnami függetlenséget a nemzetközi térben.

Jelenleg Vietnam egy kétirányú stratégiába foglalja a hagyományosan dialektikus kapcsolati sémáját (tanul Kínától, kevésbé explicit módon a Nyugattól is, de mégis önálló kíván lenni pont

¹⁵⁵ HO 1968, 62.

¹⁵⁶ Ho Si Minh Ba Dinh téri beszédének konklúziója, amely 1945 szeptember 2-án hangzott el Hanoi-ban: „*Viet Nam has the right to enjoy freedom and independence and in fact has become a free and independent country. The entire Vietnamese people are determined to mobilize all their physical and mental strength, to sacrifice their lives and property in order to safeguard their freedom and independence.*” Online: <https://kdhist.siteshost.iu.edu/H105-documents-web/week16/Minh1945.html> (Letöltés: 2023.10.23.)

¹⁵⁷ THE NATIONAL ASSEMBLY: Final Constitution of the Republic of Vietnam, 2013. Article 4.

¹⁵⁸ NGUYEN 2023, 124.

¹⁵⁹ 1976 az ország egyesülése.

¹⁶⁰ THE NATIONAL ASSEMBLY: Final Constitution of the Republic of Vietnam, 2013. Preamble.

¹⁶¹ DREYER 2010, 298.

úgy Kína, mint a Nyugat irányába), hiszen egyértelműen nem hagyhatja figyelmen kívül a szomszédos szuperhatalom Kínát és a vele való együttműködés gyümölcseit sem, de szabadsága és függetlensége érdekében például az Amerikai Egyesült Államokhoz is közeledik. Hiszen 2023-ban a két ország az Átfogó Stratégiai Együttműködés szintjére emelte nemzetközi kapcsolatait, amelynek többek között kereskedelmi, befektetési és technológiai valamint diplomáciai együttműködést érintő szegmensei is vannak.¹⁶² Ez egyértelműen feszültséget gerjeszt Vietnam és hatalmas szomszédja között, akire viszont szüksége van a Szocialista Köztársaságnak, nem csupán a gazdasági és technológiai együttműködés (*Belt and Road* infrastruktúra) miatt, hanem már csak azért is, mert kielégítő kínai kapcsolatok nélkül az USA irányába veszítené el függetlenségét.¹⁶³ Tehát maga Vietnam is egy többpólusú nemzetközi rendszerben érdekelt, identitáságon megfogalmazott nemzeti érdekei alapján, ahol „elég lábon tud állni” ahhoz, hogy egyik pólussal szemben se kerüljön a függetlenségét veszélyeztető helyzetbe. A dependencia interdependenciával való kivédésében érdekelt, tehát. A Vietnámi Kommunista Párt Főtitkára, Nguyen Puh Trong, a háborúk elkerülését célzó külpolitikát hirdet¹⁶⁴, amely Ho Si Minh örökségének megőrzése céljából békére és együttműködésre törekszik mind a szomszédaival, mind pedig a „világ progresszív” országaival. Ez mindenképpen nemes cél és összhangban is van a vietnami gondolkodásmóddal valamint identitáspolitikával, amelyre a Vietnammal folytatott párbeszédben építkezni érdemes, amennyiben persze függetlenségi törekvései akceptálásra kerülnek.¹⁶⁵ A Vietnamot involváló nemzetközi helyzet meglehetősen összetett. Ez tehát megköveteli minden jelenleg érintett fél felelősségteljes magatartását: Kínának szem előtt kell tartania rehabilitált identitását, mint a harmónia megteremtője, az Egyesült Államoknak ellen kell tudnia állni a kísértésnek, hogy saját hegemon törekvései érdekében destabilizálni próbálja a régiót, Vietnamnak pedig nem szabad elhamarkodott döntéseket hoznia ebben az érzékeny kapcsolati hálóban, esetleges revans törekvések mentén. Mindezt nem valamilyen „erkölcsi törvény” nevében, hanem azért, mert ellenkező esetben a lehetséges negatív következmények kedvezőtlenül sújthatják a teljes nemzetközi rendszert.

¹⁶² THE WHITE HOUSE: Joint Leaders Statement Elevating United States-Vietnam Relations to a Comprehensive Strategic Partnership. 2013. Online: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/09/11/joint-leaders-statement-elevating-united-states-vietnam-relations-to-a-comprehensive-strategic-partnership/> (Letöltés: 2023.10.23.)

¹⁶³ A dialektikus logika ismét megnyilvánul.

¹⁶⁴ NGUYEN, Phutrong: National Foreign Relations Conference Speech, Hanoi 2021. Online: <https://en.baochinhphu.vn/full-speech-by-party-leader-nguyen-phu-trong-at-national-foreign-relations-conference-11143010.htm> (Letöltés: 2023.10.23.)

¹⁶⁵ Ellenkező esetben nincs lehetőség az érdemi párbeszédre.

Laosz

Laosz némileg különbözik a másik két esettől, hiszen a kínai diaszpórától eltérő módon fejlődött. A tizennegyedik században születő, Fa Ngum herceg által alapított Lao Xang királyság előtt úgynevezett *muang*-okban, kisebb önálló fejedelemségekben éltek a térség népei. Ezen fejedelemségek egyike valószínűleg a mai Luangprabang város helyén állt. A Lao Xang királyság történelme jelentős részében erős volt, hiszen meghódította a mai Thaiföld északi részét is, bár erre a tündöklésre a belviszályok némi árnyékot vettek. Ezek súlyosbodása okozta Lao Xang kisebb királyságokra bomlását, majd azok függő viszonyba kerülését a thai és mianmari népekkel szemben.¹⁶⁶ Huntington kijelenti, hogy bár a buddhizmus nem volt civilizációalapító tényező egyetlen nagyobb civilizáció esetében sem, Laosz például megalapozottan tekinthető theravada buddhista civilizációnak, az említett eszmerendszer lokálisan kifejtett történelmi hatásából kifolyólag, hiszen már a francia betörés előtti királyság hivatalos vallása is ez volt és mind a mai napig nagyon elterjedt a térségben.¹⁶⁷ Az 1890-es évektől a régió a francia indokínai gyarmatok részévé vált, „függetlenséget” 1953-tól tudhatott magáénak¹⁶⁸, majd 1975-től szocialista államként működik,¹⁶⁹ erős vietnami, illetve a Szovjetunió felbomlásáig, szovjet befolyás alatt. A hatékonyságot nélkülöző szovjet szocialista gazdaságról, hosszas pártviták után a 80-as évek közepe-vége táján álltak át piacgazdaságra.¹⁷⁰ 1975-ben, a 650 éves monarchia helyét átvette a Laoszi Népi Demokratikus Köztársaság, melynek vezetése, a szálakat kezdetben a háttérből mozgató Laoszi Népi Forradalmi Párt kezébe került. Ez hozzájárult a kábítószer előállítás elleni küzdelemhez: Az 1970-es évektől az úgynevezett Aranyháromszög (Thaiföld, Burma és Laosz) országainak politikai és gazdasági rendszerében előtérbe kerültek a központi hatalmi struktúrák, valamint fokozatosan áttolódott az ópiumtermesztés Közép-Ázsiába és a Közel-Keletre, ebből következően, bár nem egyedüli tényezőként, a Laoszi Népi Demokratikus Köztársaság létrejöttéhez hozzájárult a laoszi kábítószerprobléma érdemi visszaszorításához a korábbiakhoz képest.¹⁷¹ Másrészt fontos kiemelni, hogy Laosz is multietnikus ország, és a kisebbségek közötti feszültséget a szocialista időszak első szakasza enyhíteni látszott, hiszen a hmong kultúra domináns szerepét visszaszorítva az új rendszer minden etnikum tradícióját azonos fontosságúnak ismerte el.¹⁷² Ez a rendszer azonban szovjet mintára hamar erjedni kezdett, a korrupció elterjedése és a

¹⁶⁶ LOCKHART 2016,1-2.

¹⁶⁷ HUNTINGTON 1993, 48.

¹⁶⁸ RESMININGAYU 2018, 186.

¹⁶⁹ op.cit. 191.

¹⁷⁰ SAVADA 1994, 4-5.

¹⁷¹ VÖRÖS – BUJDOS – MAJOR 2022, 41.

¹⁷² RESMININGAYU 2018, 193.

kapcsolati tőke túlzott felértékelődése aláásták a politikai berendezkedés hitelét.¹⁷³ Az ország gazdaságilag is nehéz helyzetben van, a Fitch Ratings 2022-es értékelése „CCC-” besorolást adott neki, vagyis kilátásba helyezte Laosz számára a fizetéseképtelenség valós veszélyét.¹⁷⁴ A befektetési tanácsadó óriás 2023-as értékelése Kína esetében „A+”¹⁷⁵ (kitűnő kilátások, befektetésre kiemelten ajánlott ország), Vietnam esetében pedig „BB”,¹⁷⁶ vagyis jó középtávú gazdasági növekedést jelzett elő az ország számára. Az egypártrendszerben és a szocializmus helyi realitásokhoz való adaptációjában mint azt Kína és Vietnam esetében is láthattuk, hatalmas potenciál rejlik a kelet-ázsiai országok számára, amelynek kiaknázásához a Laoszi Népi Demokratikus Köztársaság egyre több segítséget kap hatalmas szomszédjától, Kínától.

Laosz számára a változás lehetőségét meglátásom szerint, alapvetően két dolog hozta el: Egyrészt az, hogy az 1980-as évek végétől új irányt vett az ország identitásépítése, a szocializmus és a theravada buddhizmus horizontjainak (dialektikus) integrációján keresztül illetve (újra)beemelve az identitásdiskurzusba Lao Xang történelmi szerepét is, megkísérlik újra definiálni helyüket a világban, majd ebből célokat levezetni.¹⁷⁷ Ez előrevetíti egy laoszi jellegű szocializmus építését, amelyben Kína irányadó lesz. A változás lehetőségének másik kapuja pedig az a tény, hogy Laosz részévé vált az *Övezet és Út* kezdeményezésnek. Ennek keretében 2021-ben megvalósult a Kínai Yunnan tartománybeli Kunming és Laosz fővárosának Vientiane-nak összekötésével egy kínai (tehát a világ élvonalába tartozó) technológiával épített vasútvonal, Laosz infrastruktúrájának fejlesztésére és a kínai befektetés beáramlásának előmozdítására. Ez összhangban van Laosznak, az 1980-as, 1990-es évektől központi fontosságú gazdasági törekvésével, a piacgazdaság vérkeringésébe való integrálódással. A beruházás megvalósulására a Kínai Export-Import Bank adott kedvező hitelt az országnak.¹⁷⁸ Ennél a pontnál beazonosítható egy újabb potenciálisan konstruktív dialektika. A kínai beruházások és befektetések Laoszban szemben állnak a laoszi korrupcióval és a nepotizmuson alapuló előrejutással, hiszen a korrupció és a nem meritokrata előrejutás drasztikusan csökkentik a privát és közszektor hatékonyságát, veszélyeztetve a befektetések sikeres

¹⁷³ STUART-FOX 2008, 38-39.

¹⁷⁴ FITCH RATINGS: Fitch Affirms Laos at 'CCC-' Withdraws Ratings. 2022. Online: <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/fitch-affirms-laos-at-ccc-withdraws-ratings-10-10-2022> (Letöltés: 2023.10.22.)

¹⁷⁵ FITCH RATINGS: Fitch Affirms China at 'A+'; Outlook Stable. 2023. Online: <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/fitch-affirms-china-at-a-outlook-stable-31-08-2023> (Letöltés: 2023.10.22.)

¹⁷⁶ FITCH RATINGS: Vietnam. 2023. Online: <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/vietnam-26-06-2023> (Letöltés: 2023.10.22.)

¹⁷⁷ RESMININGAYU 2018, 194.

¹⁷⁸ LIU 2021, 91-107.

megtérülését.¹⁷⁹ Tehát Laosz nem csupán gazdasági segítséget kap, hanem érdekeltté is válik abban, hogy a hatékonyságát aláaknázó tényezőket leküzdve egy saját 赋权 (Fù quán)-t járjon be. Fontos megemlíteni, hogy a Kínai Népköztársaság több humanitárius projektet tart fenn Laoszban¹⁸⁰ és a két párt közötti együttműködéssel is elősegíti az egykori Aranyháromszög e hányattatott sorsú csúcsának hatékonyabbá válását.¹⁸¹

¹⁷⁹ ZAKHAROV 2019, 51.

¹⁸⁰ CHINA INTERNATIONAL DEVELOPMENT COOPERATION AGENCY: China launches Grain assistance program in Laos 2022. Online: http://en.cidca.gov.cn/2022-11/29/c_839680.htm (Letöltés: 2023.10.22.)

¹⁸¹ MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS: Xi Jinping Holds talks with General Secretary of the LPRP Central Committee and Lao President thongloun Sisoulith..2022. Online: https://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx_662805/202212/t20221201_10983749.html (Letöltés: 2023.10.22.)

KÖVETKEZTETÉS

Egy új világ felé

Az elmúlt évtizedekben több gazdasági és politikai erőter felemelkedése figyelhető meg, amelyek közül a Kína vezette Kelet-Ázsia ugyan a legerősebb, de nem az egyetlen. Példának okáért ott van mindjárt Dél-Kelet-Ázsia feltörekvő óriása, India. A világ legnépesebb országa¹⁸² szilárd és ősi civilizációs alapokon áll a nemzetközi rendszerről vallott elképzeléseit tekintve, valamint egyre intenzívebb gazdasági növekedést tudhat magáénak. És a lista még hosszasan folytatódná. A nemzetközi feszültségek minimalizálására tett erőfeszítés eredményességéhez semlegesíteni kell a konfliktuseszkaláció strukturális háttérét jelentő nem konstruktív dialektikát, vagyis az egyes erőterek közötti szembenállás elmérgesedését. A civilizációs törésvonalak mentén kialakuló összecsapások meggátolására Huntington egyrészt konstatálja a multipoláris, multicivilizációs világ létezését, másrészt az érdekszférák tiszteletben tartása mellett áll ki, illetve érdekszférába tartozó csoportok, államok ütközésekor a pólusok központi államai közötti tárgyalásokat javasolja a de-eszkaláció előmozdítására.¹⁸³

Véleményem szerint a helyes dialektika a *Bàdào*/ 霸道 és a *Wángdào* / 王道 vagyis a hegemonián alapuló erőközpontú nemzetközi rendszer-koncepció és az együttműködést szorgalmazó rendszerelmélet között található. A konfliktualitás olyan értelemben nem kivédhető, ahogyan azt Tibet kapcsán Carr gondolatmenetében már meghivatkoztam, vagyis hiába érdekelt formálisan mindenki a békében¹⁸⁴, egyes nemzetközi szereplők számára ez a *status quo* fenntartása, mások számára annak megváltoztatása útján érendő el. Ugyanakkor minden nemzetközi szereplő érdekelt a nemzetközi kapcsolatok kiszámítható, azok kaotikus jellegét minimalizáló lefolyásában¹⁸⁵ is. Az említett dialektika és esetleges pozitív szintézise gyakorlati keretbe foglalására a multipoláris nemzetközi rendszer valós intézményesítését tartom szükségesnek, amely mind formálisan, mind pedig a gyakorlatban elfogadja és tiszteletben tartja több, egymástól (kultúrában, érték-értelmezésben, politikai rendszerben és működésben) eltérő hatalmi blokk és erőter létezését. Egy ilyen rendszer rugalmasságánál fogva sok lehetőséget biztosít a szövetségkötésekre, a szövetségi rendszerek megváltoztatására

¹⁸² UN, DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL AFFAIRS, India overtakes China as the world's most populous country, 2023.04.24. Online: <https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/un-des-policy-brief-no-153-india-overtakes-china-as-the-worlds-most-populous-country/> (Letöltés: 2023.11.02.)

¹⁸³ HUNTINGTON, 1996, 316.

¹⁸⁴ EGEDY 2017, 129.

¹⁸⁵ op.cit. 171.

és a különféle együttműködésekre.¹⁸⁶ A nemzetközi rendszeren belüli (gazdasági, katonai vagy bármilyen természetű) konfliktusok de-eszkalációja érdekében pedig a pólusok központi országai közötti tárgyalás kellene, hogy jelentse az elsődleges eszközt. Minél több az érdemi párbeszéd a rendszeren belül, arányaiban annál több a *Wángdào* / 王道, míg minél kevesebb a párbeszéd, annál inkább a *Bàdào* / 霸道 határozza meg a nemzetközi valóságot. Bár utóbbit nem látom véglegesen kiiktathatónak, a párbeszéd maximalizálásával arányaiban csökkenthetőnek tartom, ennek gyakorlati hozadéka pedig emberéletek megmentése és a gazdasági recessziók kivédése. Az érdemi párbeszédhez elengedhetetlen a felek megértése. Ehhez nyújt intellektuális eszközt a sinoizált marxista dialektikán alapuló megközelítés a nemzetközi kapcsolatok elméletében, amely mint az a dolgozat során láthatóvá vált, képes arra, hogy együttesen vegye figyelembe a civilizációs szituált történeti-kapcsolati faktorok és az idioszinkratikusan és holisztikusan strukturált jelentésrendszerek visszahatását az identitáskonstrukcióban valamint a környezeti folyamatokat is. Ebből következően lehetővé téve az államok cselekvésének és a nemzetközi alrendszerek működésének megértését előmozdító minden esetben specifikus értelmezési és operatív keretek rekonstruálását.

¹⁸⁶ EGEDY 2017, 66.

IRODALOMJEGYZÉK

Könyvek:

AZ EURÓPAI KONVENT 2004

AZ EURÓPAI KONVENT: *Szerződéstervezet Egy Európai Alkotmány Létrehozásáról*. Az Európai Községek Hivatalos Kiadványainak Hivatala. Luxemburg, 2004.

CARR 2016

CARR, Edward H.: *The Twenty Years' Crisis. 1919-1939*. Macmillan Publishers Ltd., London, UK, 2016.

EGEDY 2017

EGEDY, Gergely: *Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe*. Harmadik átdolgozott kiadás, HVGORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017.

HO 1968

HO, Chi Minh: *On Revolution. Selected Writings. 1920-1966* (Edited by FALL, Bernard B.), The New American Library Ltd., New York, 1968.

HORVÁTH 2022

HORVÁTH, Levente: *A Kínai Geopolitikai Gondolkodás. „Egy övezet egy út” kínai szemszögből*. Pallas Athéné Könyvkiadó Kft., Budapest, 2022.

HUNTINGTON 1996

HUNTINGTON, Samuel P.: *The Clash of Civilisations and the Remaking of World Order*, Simon&Schuster. New York, USA, 1996.

KUHN 1970

KUHN, Thomas S.: *The Structure of Scientific Revolutions*. The University of Chicago Press, Chicago, USA, 1970.

LIU 2021

LIU, Weidong: *Understanding the Belt and Road Initiative. Case Study Perspectives*. The Commercial Press, Beijing, China, 2021.

MAO 1990

MAO, Zedong: *On Dialectical Materialism. Writings On Philosophy 1937*. (Edited by KNIGHT, Nick), M.E. Sharpe, Inc., New York, USA, 1990.

PACHECO PARDO 2017

PACHECO PARDO, Ramon: *Hans J. Morgenthau's Politics Among Nations*, Macat International. London.2017.

SAVADA 1995

SAVADA, Andrea Matles: *Laos a country study*, US Government Printing Office, Washington, USA, 1995.

TAI 2019

TAI, Michael : *Kína és Szomszédai. Ázsiai diplomácia az ókortól napjainkig*, Pallas Athéné Könyvkiadó Kft. Budapest, 2019.

TAYLOR 2009

TAYLOR, Jay: ~~蔣~~ *The Generalissimo. Chiang Kay-shek and the Struggle for Modern China*. The Belknap Press Of Harvard University Press, Massachussets. 2009.

WALTZ 1979

WALTZ, Kenneth M.: *The Theory of International Politics*, Addison-Wesley. California. 1979.

WENDT 2003

WENDT, Alexander: *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press. 2003.

XI 2022

XI, Jinping: *The Governance Of China IV*. Foreign Languages Press. Beijing, 2022.

ZHANG 2015

ZHANG, Qizhi: *An Introduction to Chinese History and Culture*. SPRINGER, Electronic version, 2015.

ZHAO 2021

ZHAO, Tingyang: *All under Heaven. The TIANXIA System For A Possible World Order*. University of California Press, California. 2021.

Tanulmányok:

ASHWORTH 2014

ASHWORTH, Lucian M.: Of Great Debates and the History of IR. Why the 'Great Debate' Story is Wrong. Online: <https://www.e-ir.info/2014/02/12/of-great-debates-and-the-history-of-ir-why-the-great-debate-story-is-wrong/> (Letöltés: 202.11.04.)

BEDAIDAN 2016

BEDAIDAN, Arthur G.: A note on the aphorism "there is nothing as practical as a good theory". In *Journal of Management History* 22/2. (2016). 236-242. p.

BEDESKI 1974

BEDESKI, Robert E.: Leadership Roles in Modern China: The Kuomintang and Communist Experiences. In *Studies in Comparative Communism*. 7/1-2. 53-63. p.

DICKINSON 2014

DICKINSON, Robert: Tibetan Self-determination. A Stark Choice for an Abandoned People 2014, Online: <https://www.e-ir.info/2014/05/18/tibetan-self-determination-a-stark-choice-for-an-abandoned-people/> (Letöltés: 2023.11.01.)

DREYER 2010

DREYER, David R.: One Issue Leads to Another. Issue Spirals and the Sino-Vietnamese War. In *Foreign Policy Analysis*. 6/4. (2010). 297-315. p.

JERVIS 1994

JERVIS, Robert: Hans Morgenthau, Realism, and the Scientific Study of International Politics. In *Social Research* 61/4. (1994) 863-867. p.

JIANG 2018

JIANG, Shigong: Philosophy and History, 2018. Online: <https://www.readingthechinadream.com/jiang-shigong-philosophy-and-history.html> (Letöltés: 2023.10.24.)

LAI 1995

LAI, Karyn L.: Confucian Moral Thinking. In *Philosophy East and West* 45/2. (1995). 249-272. p.

LOCKHART 2016

LOCKHART, Bruce M.: Lan Xang Kingdom (early Laos). In MACKENZIE, John M.: *The Encyclopedia of Empire*, John Wiley & Sons, Ltd. Chichester. 2016. 1-2. p.

MEISER 2017

MEISER, Jeffrey W.: Liberalism, In Stephen MCGLINCHEY, Stephen-WALTERS, Rosie-SCHNEPFLUG, Christian: *International Relations Theory*, E-international Relations Publishing, Bristol. 2017. 22-27. p.

MENGSHU 2020

MENGSHU, Zhan: A Brief Overview of Alexander Wendt's Constructivism. Online: <https://www.e-ir.info/2020/05/19/a-brief-overview-of-alexander-wendts-constructivism/> (Letöltés: 2023.10.15.)

NGUYEN 2023

NGUYEN, Thi Hong Hai: From Philosophy to Ho Chi Min's Ideology. In: *International Journal of Social Science and Humanities Research* 11/2. (2023). 121-126. p.

PAL 2017:

PAL, Maïa: Marxism. In MCGLINCHEY, Stephen-WALTERS, Rosie- SCHEINPFLUG, Christian: *International Relations Theory*, E-international Relations Publishing, Bristol. 2017. 42-48. p.

PICHAMON 2018

PICHAMON, Yheopanthong: Asian Perspectives of International Relations Theory. 2018. Online: <https://www.e-ir.info/2018/01/23/asian-perspectives-on-international-relations-theory/> (Letöltés: 2023.10.24.)

RESMININGAYU, 2018

RESMININGAYU, Demi Hermawati: Turbulent National Identity in Laos: The Hmong Ethnic Group As A Case Study. In *Paradigma Jurnal Kajian Budaya* 8/2. (2018). 186-196. p.

ROSE 1998

ROSE, Gideon: Review: Neoclassical Realism And Theories Of Foreign Policy. In *World Politics* 51/1. (1998). 144-172. p.

SALÁT 2023

SALÁT, Gergely: Világok harca. Kína és a felemás gyarmatosítás. In *Rubicon*. 2/3. (2023). 92-107. p.

STONE 2013

STONE, Brad Elliott: Power, Politics, Racism, In FALZON, Christopher-O'LEARY, Timothy-SAWICKI, Jana: *A Companion to Foucault*, John Wiley&Sons. West Sussex. 2013. 353-367. p.

STUART-FOX 2008

STUART-FOX, Martin: The Persistence of Political Culture in Laos and Cambodia. In *Südostasien aktuell* 8/3. (2008). 33-57. p.

SZABÓ 1998

SZABÓ Márton: Clifford Geertz, Az Ideológia Mint Szimbolikus Rendszer, In SZABÓ Márton: *Politikai Tudáselméletek, Szemantikai, szimbolikus, retorikai és kommunikatív-diszkurzív elemzések a politikáról*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Universitas, Budapest, 1998.

TAKÁCS 2023

TAKÁCS Máté: The Paradigm of War in China. In *Firewall of Democracy* (megjelenés alatt, Košice, 2023.).

TOFT 2005

TOFT, Peter: John J Mearsheimer. An offensive realist between geopolitics and power. In *Journal of International Relations and Development* 8. (2005) 381-408. p.

VÖRÖS – BUJDOS – MAJOR 2022

VÖRÖS Zoltán – BUJDOS Dorián – MAJOR Dániel: Az Arany Háromszög Felemelkedése és Hanyatlása. In *Modern Geográfia* 17/3. (2022). 29-43. p.

WAKEFIELD 1995

WAKEFIELD, Jerome C.: When an irresistible epistemology meets an immovable ontology. In *Social Work Research* 19/1. (1995) 9-17. p.

WEIGUANG 2021

WEIGUANG, Wang: Adapting Marxism to the Chinese context: A Glorious Chapter in CPC's Hundred-Year History. In *Qiusi journal* 2021.09.08. Online: http://en.qstheory.cn/2021-09/08/c_657826.htm (Letöltés: 2023.10.02.)

WEST 1979

WEST, Cornel: Schleiermacher's Hermeneutics And The Myth Of The Given. In *Union Seminary Quarterly Review* 34/2. (1979). 71 - 84. p.

WONG 2011

WONG, Christine: The Fiscal Stimulus Programme and Public Governance Issues in China. In *OECD Journal Budgeting*. 11/32. (2011). 1-22 p.

WU 2019

WU, Tsunghan: China's Nation-Building Strategies and United Front Work for Tibetan Leadership. 2019. Online: <https://www.e-ir.info/2019/03/28/chinas-nation-building-strategies-and-united-front-work-for-tibetan-leadership/> (Letöltés: 2023.10.22)

XU 2015

XU, Jilin: The New Tianxia, 2015. Online: <https://www.readingthechinadream.com/xu-jilin-the-new-tianxia.html> (Letöltés: 2023.10.24.)

ZAKHAROV 2019

ZAKHAROV, Nikita: Does corruption hinder investment? Evidence from Russian regions. In *European Journal of Political Economy*. 19/56. (2019). 39-61. p.

ZHAO 2006

ZHAO, Tingyang: Rethinking Empire from a Chinese Concept 'All Under Heaven' (Tianxia, 天下). In *Social Identities* 12/1 (2006). 29-41. p.

Doktori Disszertáció:

CHU 1950

CHU, Chi-Hsien: A Study Of The Development Of Sun Yat-Sen's Philosophical Ideas
Columbia University, Faculty of Philosophy, 1950.

Beszédek:

HO, Chi Minh: Ba Dinh Square Speech, Hanoi. 1945. Online:
<https://kdhist.sitehost.iu.edu/H105-documents-web/week16/Minh1945.html>
(Letöltés: 2023.10.23.)

NGUYEN, Phutrong: National Foreign Relations Conference Speech, Hanoi. 2021. Online:
<https://en.baochinhphu.vn/full-speech-by-party-leader-nguyen-phu-trong-at-national-foreign-relations-conference-11143010.htm> (Letöltés: 2023.10.23.)

ROOSEVELT, Theodore: The Man in the Arena. Citizenship in a Republic, Paris, 1910. Online:
https://www.theodoreroosevelt.org/content.aspx?page_id=22&club_id=991271&module_id=339364 (Letöltés: 2023.11.04.)

WILSON, Thomas W.: Joint Address To the Congress Leading to a Declaration of War against Germany, Washington. 1917. Online: <https://www.archives.gov/milestone-documents/address-to-congress-declaration-of-war-against-germany> (Letöltés: 2023.10.15)

Dokumentumok és Archívumok:

GOVERNMENT OF THE UNITED STATES OF AMERICA: China. 2017-2021. Online: <https://2017-2021.state.gov/countries-areas/china/> (Letöltés: 2023.10.02.)

THE CPC The CPC, its mission and contributions, 2021. Online: <http://hu.china-embassy.gov.cn/hu/xwdt/202109/P020211112677638245568.pdf> (Letöltés: 2023.10.15.)

THE NATIONAL ASSEMBLY: Final Constitution of the Republic of Vietnam, 2013.

Hivatalos közlemények és kimutatások:

A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG MAGYARORSZÁGI NAGYKÖVETSÉGE: A Kína – Közép- és Kelet-Európa Országai közötti Együttműködés Titkárságának alakuló ülése valamint a résztvevő államok koordinátorainak első találkozója alkalmából készült összefoglaló közlemény, 2012. Online:http://hu.china-embassy.gov.cn/hu/xwdt/201209/t20120914_3244104.htm (Letöltés: 2023.10.22.)

EMBASSY OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA IN THE KINGDOM OF SWEDEN: Joint Trilateral Statement by The People's Republic of China, The Kingdom of Saudi Arabia, and the Islamic Republic of Iran 2023.03.10. Online: http://se.china-embassy.gov.cn/eng/zgxw_0/202303/t20230311_11039241.htm (Letöltés: 2023.10.22.)

CHINA INTERNATIONAL DEVELOPMENT COOPERATION AGENCY: China launches Grain assistance program in Laos 2022. Online: http://en.cidca.gov.cn/2022-11/29/c_839680.htm (Letöltés: 2023.10.22.)

MAINLAND AFFAIR COUNCIL, R.C. (TAIWAN): Taiwan Public Rejects "One Country Two Systems" and Opposes Beijing's Hostile Military Threats and Diplomatic Pressure Against Taiwan, 2019.08.01. Online: https://www.mac.gov.tw/en/News_Content.aspx?n=2BA0753CBE348412&sms=E828F60C4AFBAF90&s=7062B3A2F65996A6 (Letöltés: 2023.10.30.)

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS P.R.C.: A policy of "one Country, two systems" on Taiwan, Online:https://www.fmprc.gov.cn/eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/200011/t20001117_697847.html (Letöltés: 2023.10.30.)

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS R.O.C. (TAIWAN): History Online: https://www.taiwan.gov.tw/content_3.php (Letöltés: 2023.10.30.)

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, R.C. (TAIWAN), History, Online: https://www.taiwan.gov.tw/content_3.php (Letöltés: 2023.10.30.)

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS: Xi Jinping Holds talks with General Secretary of the LPRP Central Committee and Lao President thongloun Sisoulith..2022. Online: https://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx_662805/202212/t20221201_10983749.html (Letöltés: 2023.10.22.)

MINISTRY OF JUSTICE OF THE P.R.C.: Xi Jinping on protecting human rights, 2022.03.18. Link: http://en.moj.gov.cn/2022-03/18/c_726506.htm (Letöltés: 2023.10.21.)

THE STATE COUNCIL, P.R.C.: Tibet to invest over \$22 billion in major projects. 2022.04.03. Online:

https://english.www.gov.cn/news/topnews/202204/03/content_WS62493d6ec6d02e5335328ba1.html (Letöltés: 2023.11.01.)

THE WHITE HOUSE: Joint Leaders Statement Elevating United States-Vietnam Relations To a Comprehensive Strategic Partnership. 2013. Online: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/09/11/joint-leaders-statement-elevating-united-states-vietnam-relations-to-a-comprehensive-strategic-partnership/> (Letöltés: 2023.10.23.)

UN, DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL AFFAIRS: India overtakes China as the world's most populous country. 2023.04.24. Online: <https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/un-desa-policy-brief-no-153-india-overtakes-china-as-the-worlds-most-populous-country/> (Letöltés: 2023.11.02.)

VNA: Vietnam, China share Party building experience. 2023.08.25. Online: <https://link.gov.vn/xeVL2lmB> (Letöltés: 2023.10.18.)

Szerződések:

UN, TREATY SERIES: VOL. 1399.1994,61-73. Online: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201399/v1399.pdf> (Letöltés: 2023.10.30.)

UNITED NATIONS TREATY COLLECTION: No. 25805. Online: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201498/volume-1498-I-25805-English.pdf> (Letöltés: 2023.10.30.)

Gazdaságelemzési besorolások:

FITCH RATINGS: Fitch Affirms China at 'A+'; Outlook Stable. 2023. Online: <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/fitch-affirms-china-at-a-outlook-stable-31-08-2023> (Letöltés: 2023.10.22.)

FITCH RATINGS: Fitch Affirms Laos at 'CCC-' Withdraws Ratings. 2022. Online: <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/fitch-affirms-laos-at-ccc-withdraws-ratings-10-10-2022> (Letöltés: 2023.10.22.)

FITCH RATINGS: Vietnam.2023. Online:
<https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/vietnam-26-06-2023> (Letöltés:
2023.10.22.)

FITCH RATINGS: Xinjiang Financial Investment Co., Ltd 2022. Online:
<https://www.fitchratings.com/entity/xinjiang-financial-investment-co-ltd-96705798>
(Letöltés: 2023.10.22.)

